

Kapabiliteter, sundhed og retfærdighed

Lasse Nielsen

Ph.d.-afhandling

Kapabiliteter, sundhed og retfærdighed

Politica

© Forlaget Politica og forfatteren 2013

ISBN: 978-87-7335-173-4

Omslag: Svend Siune

Tryk: Sun-Tryk, Aarhus Universitet

Layout: Helle Bundgaard

Afleveret 6. juni 2013

Forsvaret finder sted 4. oktober 2013

Udgivet oktober 2013

Forlaget Politica

c/o Institut for Statskundskab

Aarhus Universitet

Bartholins Allé 7

8000 Aarhus C

Danmark

Indhold

Kapitel 1. Introduktion.....	7
1.1 Om fordelingsretfærdighed.....	8
1.2 Om sundhed.....	10
1.3 Et overblik.....	11
Kapitel 2. Teori.....	13
2.1 Sen: Kapabilitet og frihed.....	13
2.2 Nussbaum: Frihedens indhold.....	17
2.3 Anderson og den demokratiske lighed.....	20
2.4 Kapabilitetsteoriens udfordringer.....	23
2.4.1 Er kapabiliteter i virkeligheden bare velfærd eller ressourcer i forklædning?.....	23
2.4.2 Er kapabilitetsteorien en for krævende retfærdighedsteori?.....	25
2.4.3 Kapabilitetsteorien og tilstrækkelighed.....	27
2.5 Kapabilitetsteorien og retfærdig sundhed.....	29
2.5.1 Rugers "sundhedskapabilitetsparadigme".....	29
2.5.2 Norman Daniels' fair mulighedslighed.....	30
2.5.3 Venkatapurams normative teori om sundhedskapabilitet.....	31
Kapitel 3. Metode.....	33
3.1 Den normative politologis metode: at give evaluative grunde.....	35
3.2 To versioner, samme metode.....	37
3.2.1 Rawls' reflekterede ligevægt.....	38
3.2.2 Nussbaums interne essentialisme.....	40
3.3 Om tankeeksperimenter og at bruge "intuitioner" som data.....	42
3.4 Men intuitioner er jo ikke data.....	46
3.5 Eksempler på den normative politologiske metode fra afhandlingens artikler.....	49
Kapitel 4. Opsummering af afhandlingens centrale videnskabelige bidrag.....	55
4.1 Det primære negative teoretiske bidrag.....	55
4.2 Det primære positive teoretiske bidrag.....	61
4.2.1 Pluralisme.....	61
4.2.2 Objektivisme.....	62
4.2.3 Tilstrækkelighed.....	63
4.3 Det primære anvendte politiske bidrag.....	63

Litteratur	65
Dansk resumé	69
English Summary	71

Figurliste

Figur 1.1. Overblik over retfærdighedens hvad? og hvordan?	9
Figur 4.1. Oversigt over relevant forskellige typer af ufordelagtige sundhedstilstande ifølge Segalls værdipluralistiske held-egalitarisme	57

Kapitel 1. Introduktion

Denne ph.d.-afhandling bidrager til at besvare følgende overordnede forskningsspørgsmål:

I. Hvad kræver retfærdigheden, hvad angår fordeling af sundhed?

Den giver sit bud herpå ved at anvende Amartya Sens kapabilitetsteori og særligt Martha Nussbaums videre udvikling af samme. Afhandlingens centrale påstand er, at kapabilitetsteorien giver det mest mulige plausible svar på (I). Som et led i argumentet for denne påstand leverer afhandlingen en kritik af konkurrerende teorier om retfærdig sundhed, i særdeleshed held-egalitarismen, der bygger sin retfærdighedsstandard på et ansvarssensitivt fordelingsprincip, samt Norman Daniels' anvendelse af det rawlsianske princip om fair mulighedslighed på sundhedsområdet. Mere direkte besvarer afhandlingen to underspørgsmål, som tilsammen udgør dens svar på det overordnede forskningsspørgsmål. De to underspørgsmål kan formuleres som henholdsvis:

II. Hvordan besvarer kapabilitetsteorien (I)?

III. Hvorfor bør vi foretrække kapabilitetsteoriens fremfor alternative retfærdighedsteoriens svar på (I)?

Idet afhandlingen besvarer disse to underspørgsmål, indeholder den et positivt teoriudviklende bidrag, der består i at videreudvikle og forsvare kapabilitetsteorien og dens anvendelighed som retfærdighedsstandard for fordeling af sundhed. I sit svar på (II) argumenterer afhandlingen for:

- a. At en retfærdighedsteori om sundhed må tage et pluralistisk udgangspunkt, som eksempelvis findes i kapabilitetsteorien, idet singulære måleenheder er et uplausibelt grundlag for relevant interpersonel sammenligning.
- b. At kapabilitetsteorien i sin stærkeste form baserer sig på en objektiv perfektionistisk opfattelse af menneskelivet.

- c. At et tilstrækkelighedsprincip er det mest teoretisk holdbare bud på en endelig fordelingsstandard, og at et sådant princip er mest plausibelt, når det baserer sig på kapabilitetsteorien.

For det andet indeholder afhandlingen et negativt teoretisk bidrag, der består i en kritik af eksisterende konkurrerende teorier om retfærdighed i sundhed. For at besvare (III) argumenterer afhandlingen således videre for:

- d. At held-egalitarismen har uplausible implikationer, når det kommer til sundhed, og at disse ikke kan undgås, uden at man derved kompromitterer det centrale held-egalitaristiske princip.
- e. At Norman Daniels' fortolkning af princippet om fair mulighedslighed er uforenelig med Rawls' oprindelige mulighedsbegreb, og at hans teori om retfærdig sundhed ville være mere plausibel, hvis den adopterede de centrale elementer af kapabilitetsteorien.

Argumenterne for (a, b, c) og for (d, e) er afhandlingens svar på henholdsvis (II) og (III), og disse udgør således afhandlingens samlede svar på det centrale forskningsspørgsmål (I), *hvad kræver retfærdigheden, hvad angår fordeling af sundhed?* Dertil kommer, at afhandlingen også indeholder et anvendt politisk bidrag, idet besvarelsen af forskningsspørgsmålene har konkrete realpolitiske implikationer, hvilket afhandlingen giver eksempler på.

1.1 Om fordelingsretfærdighed

Indenfor litteraturen om fordelingsretfærdighed skelnes generelt mellem to centrale spørgsmål, henholdsvis retfærdighedens *hvad?* og retfærdighedens *hvordan?* Det første spørgsmål forholder sig til, hvilken møntenhed eller målestok der må anvendes, når man skal vurdere, hvorvidt en given fordeling er retfærdig eller uretfærdig. Under hvad-spørgsmålet skelnes typisk mellem på den ene side velfærdsbaserede retfærdighedsteorier, der mener, at retfærdigheden omhandler folks grad af velfærd (tilfredshed, nytte, ønskeopfyldelse mv.) eller alternativt personers mulighed for velfærd, og på den anden side ressourcebaserede retfærdighedsteorier, der hævder, at retfærdigheden omhandler personers besiddelse af (eller mulighed for besiddelse af) ressourcer. I henhold til hvad-spørgsmålet udgør kapabilitetsteorien et tredje alternativ til velfærds- og ressourcebaserede teorier. At acceptere kapabilitetsteorien er således allerede at tilslutte sig et bestemt svar på retfærdighedens hvad-spørgsmål, nemlig at menneskelige kapabiliteter er den rette møntfod for fordelingsretfærdighed.

Retfærdighedens hvordan-spørgsmål forholder sig til, hvilket fordelingsmønster en retfærdig fordeling kræver. Herunder skelnes der mellem *egalitarisme*, der hævder, at en retfærdig fordeling er en lige fordeling; *prioritetsprincippet*, der hævder, at det har moralsk større vægt at gavne individer, jo dårligere de er stillet; og endelig hævder *tilstrækkelighedsdoktrinen*, at retfærdigheden er tilfredsstillet, når alle har tilstrækkeligt af en given møntfod, det være sig ressourcer, velfærd eller kapabiliteter. De to spørgsmål repræsenterer to i udgangspunktet uafhængige dimensioner af fordelingsretfærdighed, det vil sige, at man kan i princippet kombinere et hvilket som helst svar på hvad-spørgsmålet med et hvilket som helst svar på hvordan-spørgsmålet. Det giver anledning til følgende grafiske overblik.

Figur 1.1. Overblik over retfærdighedens hvad? og hvordan?

	Velfærd	Ressourcer	Kapabiliteter
Lighed	SHLOMI SEGALL		
Prioritet			
Tilstrækkelighed		NORMAN DANIELS	⌘

Selvom kapabilitetsteorien som udgangspunkt er en teori, der besvarer retfærdighedens hvad-spørgsmål, indeholder den elementer, der knytter den til et princip om tilstrækkelighed, hvad angår hvordan-spørgsmålet. Dette skyldes, at kapabilitetsteoriens primære fokus ligger på centrale menneskelige kapabiliteter og funktioner og derfor ofte anses for at være en form for minimums-retfærdighedsteori. Selvom afhandlingen her er skeptisk overfor denne udlægning af kapabilitetsteorien, idet den anerkender dens potentiale som værende en komplet (i modsætning til blot minimal) teori om distributiv retfærdighed, så tager den alligevel afsæt i tilstrækkelighedsdoktrinen som gældende princip for fordeling. Med andre ord: Afhandlingen accepterer princippet om, at retfærdigheden er opfyldt, når alle har en tilstrækkelig grad af centrale menneskelige kapabiliteter. Man kan således sige, at afhandlingens teoretiske udgangspunkt defineres af, at kapabiliteter er svaret på retfærdighedens hvad-spørgsmål, mens tilstrækkelighed udgør dens svar på retfærdighedens hvordan-spørgsmål. Dette udgangspunkt er markeret i figur 1.1, hvor det står i kontrast til de teoretiske alternativer, som afhandlingen

særligt skriver op imod. Shlomi Segalls held-egalitarisme placerer sig et sted imellem velfærdslighed og velfærdsprioritet. Daniels' teori om retfærdig sundhed falder under de ressourcebaserede, hvad angår hvad-spørgsmålet, og placerer sig i den henseende som en form for tilstrækkelighedsteori. Man kunne vælge at anskue Daniels som fortaler for et lighedsprincip og således ikke et tilstrækkelighedsprincip, idet han forsvarer *fair mulighedslighed*, men da hans operationalisering af mulighedslighed er en *tilstrækkelig* grad af en bestemt form for ressourcer (som han kalder *objektive sundhedsgoder*), mener jeg, det giver mening her at betragte hans teori som et udtryk for ressource-tilstrækkelighed (Daniels, 1985a; 1985b; 2008: 42). I modsætning til Segall og Daniels tager afhandlingen her således afsæt i et kapabilitetsbaseret tilstrækkelighedsprincip. Det teoretiske udgangspunkt tages dog ikke blot for givet, men bliver videre udfoldet, diskuteret og forsvaret i afhandlingens artikler.

1.2 Om sundhed

Det er væsentligt at holde sig for øje, at afhandlingen ikke blot omhandler fordelingsretfærdighed, men har særlig fokus på retfærdig fordeling af *sundhed*. Mange teoretikere indenfor feltet af sundheds-retfærdighed anser sundhed for at være et særegent gode, grundet dens centrale placering i menneskelivet. På den ene side fordi de anser sundhed for at have værdi *i sig selv*, og på den anden side fordi den i mange tilfælde er betingende for adgangen til andre centrale goder (Daniels, 2008: 30; Wolff & de-Shalit, 2006: 125; Venkatapuram, 2011: 66). Af denne grund anser man også ofte fordeling af sundhed som noget forskelligt fra fordeling af andre goder. Det må dog tilføjes, at denne opfattelse af sundhed som et særegent gode ikke er entydigt accepteret. I litteraturen er sundhedens status til diskussion, og særligt fortalere for velfærdsbaserede retfærdighedsteorier afviser, at sundheden som gode skulle have særstatus, idet de hævder, at den ligesom alle andre goder kun har værdi i kraft af den velfærd, den fører med sig (Segall, 2010b). Det primære fokus i afhandlingen ligger andetsteds end på denne diskussion, men den behandles dog undertiden i enkelte af artiklerne. Afhandlingen tilslutter sig i udgangspunktet den opfattelse, der er den gængse indenfor kapabilitetsteorien, at sundheden er én blandt flere centrale menneskelige kapabiliteter, men at denne har særlig betydning ved at være betingende for adgangen til andre centrale kapabiliteter.

I litteraturen skelnes der ofte mellem fordeling af sundhedsydelse og fordeling af sundhed *som sådan*. Sundhedsydelse dækker over de goder eller den service, som sundhedsvæsenet kan tilbyde. Med sundhed *som så-*

dan menes derimod en given persons fysiske eller mentale tilstand. I det sundhedsydelser således er goder, som et samfund så at sige råder over, er det oplagt at tale om fordeling og omfordeling af disse. Mere besværligt er det at forestille sig en omfordeling af egentlige sundhedstilstande. Man kan ikke udligne uligheder i sundhed bare ved at tage fra de "meget sunde" og give til de "mindre sunde". Ikke desto mindre har litteraturen om retfærdighed i sundhed i de senere år udviklet sig hen imod at diskutere fordeling af sundhed i bred forstand snarere end fordeling af sundhedsydelser.¹ Grunden hertil er dels, at sundhedsydelser kun har værdi i det omfang, hvor de bidrager til folks sundhed, og dels at adgang til sundhedsydelser kun har en beskedent effekt på personers egentlige helbreds niveau, og at man derfor i højere grad må have øje for de sociale determinanter for sundhed (Black et al., 1982; Brock, 2000; Wolff, 2011: 135).

Afhandlingen forholder sig pragmatisk til distinktionen mellem sundhedsydelser og sundhed som sådan. Den har fokus på en diskussion af fordelingsretfærdighed i henhold til både sundhedsydelser og sundhed i mere bred forstand. Dens argumenter forholder sig til sundhedsydelser, fordi de er goder, som skal fordeles, og fordi der derfor rejser sig et spørgsmål om fordelingsretfærdighed, også selvom effekten af sundhedsydelserne er beskedent. Fordi afhandlingen interesserer sig for retfærdig fordeling af sundhed, må den nødvendigvis også have øje for fordeling af sociale determinanter for sundhed. Litteraturens udvikling hen imod at forstå sundhed i et bredere perspektiv komplicerer afhandlingens primære forskningsspørgsmål; men det gør det ingenlunde mindre interessant.

1.3 Et overblik

Afhandlingen sammenfattes her i fire kapitler. I kapitel 2 præsenteres kapabilitetsteorien som afhandlingens teoretiske udgangspunkt. Der redegøres for de versioner af teorien, som afhandlingen bygger på, og de mest udbredte kritikpunkter imod teorien tages op til diskussion. Afslutningsvis gennemgås hidtidige forsøg på at koble kapabilitetsteorien til retfærdighed i sundhed. Kapitel 3 gennemgår afhandlingens metodiske fremgangsmåde. Kapitlet tager udgangspunkt i John Rawls' reflekterede ligevægt som standardmetoden indenfor den normative politologi og søger at vise, hvordan denne kan forstås i sammenligning med mere konventionelle metoder indenfor statskundskab. Kapitel 4 opsummerer afhandlingens centrale videnskabelige bidrag i tre underbidrag: Det *primært negative teoretiske bidrag*, det *primært*

¹ Se for eksempel Daniels, 2008: 4; Segall, 2010a: 89-97; 2010b.

positive teoretiske bidrag og endelig det *primært anvendte politiske bidrag*. Endeligt findes artiklerne i deres fulde længde bagerst i sammenfatningen.

Afhandlingen indeholder i alt følgende syv artikler:

Artikel 1

Nielsen, Lasse (2012). "Taking Health Needs Seriously: Against a Luck Egalitarian Approach to Justice in Health", *Medicine, Health Care and Philosophy* (online first): DOI 10.1007/s11019-012-9399-3.

Artikel 2

Nielsen, Lasse & David V. Axelsen (2012). "Three Strikes Out: Objections to Shlomi Segall's Luck Egalitarian Justice in Health", *Ethical Perspectives*, 19 (2), pp. 307-316.

Artikel 3

Nielsen, Lasse (2012). "Naturlighed, barnets tarv og kompensationsberettigelse i den politiske debat om kunstig befrugtning", *Bibliotek for læger*, 204 (2), pp. 170-197.

Artikel 4

Nielsen, Lasse (2012). "Pluralism and Objectivism: Cornerstones for Interpersonal Comparisons", *Sats - Northern European Journal of Philosophy*, 13 (2), pp. 190-206.

Artikel 5

Nielsen, Lasse (*arbejdsrapport*). "The Capability View on Health Justice: Finding its Path".

Artikel 6

Nielsen, Lasse (*arbejdsrapport*). "Fair mulighedslighed og sundhed".

Artikel 7

Nielsen, Lasse & David Vestergaard Axelsen (*arbejdsrapport*). "Freedom from Duress: Sufficiency, Capability, and Positional Goods".

Kapitel 2. Teori

Afhandlingens indgangsvinkel til spørgsmålet om retfærdighed i sundhed er kapabilitetsteorien (Sen, 1979; 1985; 1987; 1990; 1992; 1993; 1999; 2009; Nussbaum, 2000; 2006; 2011; Anderson, 1999; 2010; Alexander, 2008). Teorien er i sin oprindelige form ikke en egentlig teori om retfærdighed, og i særdeleshed ikke en teori om retfærdighed i sundhed, men snarere et alternativ til traditionelle (typisk monetære eller nyttebaserede) måleenheder for fattigdom, udvikling og livskvalitet (Sen, 1981; 1999). Teorien får betydning for studier af retfærdighed ved at foreslå et skifte i, hvad vi forestiller os, at retfærdigheden kræver omfordelt. Kapabilitetsteorien er således indenfor den politisk-teoretiske litteratur omkring retfærdighed primært relevant, fordi den giver et svar på retfærdighedens hvad-spørgsmål.

Dette teoriafsnit belyser, hvordan kapabilitetsteorien udfolder sig indenfor studier af distributiv retfærdighed. Afsnit 2.1 redegør for Amartya Sens kapabilitetsbegreb, og hvordan dette har betydning for spørgsmålet om retfærdighed. Det efterfølgende afsnit 2.2 belyser Martha Nussbaums udvikling af teorien til en egentlig objektiv retfærdighedsteori. Derefter følger i afsnit 2.3 en kort beskrivelse af Elizabeth Andersons kapabilitetsbaserede udvikling af Rawls' ideal om *demokratisk lighed*. Afsnit 2.4 fremhæver og diskuterer kort nogle væsentlige indvendinger imod teorien, og endelig redegør afsnit 2.5 helt kortfattet for den nylige mere specifikke anvendelse af kapabilitetsteorien indenfor retfærdighed i sundhed.

2.1 Sen: Kapabilitet og frihed

Siden Sen rejste spørgsmålet *lighed af hvad?* (Sen, 1979), har politiske filosoffer holdt sig beskæftigede med at diskutere spørgsmålet om fordelingsretfærdighedens møntfod. Nogle har ment, at retfærdigheden forpligter os på en fair fordeling af specifikke *goder* eller *ressourcer*, mens andre har ment, at retfærdighedskravet snarere foreskriver en fordeling af individers personlige *nytte* eller *velfærd*. Sen selv er fortalende for et tredje alternativ. Retfærdighedens fordring, mener han, kan bedst mødes ved en fair fordeling af *kapabilitet*, forstået som et individs effektive frihed til at opnå værdifulde menneskelige funktioner. En persons kapabilitet, i Sens forstand, er på den ene side forskellig fra personens ressourcer, idet personens evne til at omsætte ressourcer til værdifulde funktioner er en væsentlig del af kapabilite-

ten. Sen beskriver den relevante forskel på ressourcer og kapabiliteter med følgende eksempel, hvori han viser, hvordan hans kapabilitetsbegreb i modsætning til Rawls' ressourcebegreb "primære goder" er i stand til at medtage information om personers evner til at omsætte ressourcer (Sen, 1990: 119):

To illustrate the point, consider two persons, 1 and 2, with 2 disadvantages in some respect (for example, by a physical disability, mental handicap, disease vulnerability, or high basal metabolic rate). Furthermore, 1 and 2 do not have the same objectives or the same conception of the good. 1 values A more than B, while 2 values B more than A. Each values 2A more than A, and 2B more than B. The orderings of the two (representing the relevant parts of their respective 'comprehensive doctrines') are as follows:

Person 1	Person 2
2A	2B
2B	2A
A	B
B	A

With the given set of primary goods, person 1 can achieve 2A or 2B, as well as – though there may be no great merit in this – A or B. On the other hand, given 2's disadvantage, with the same primary goods 2 can achieve only A or B. Thus 1's capability set is (2A, 2B, A, B), whereas 2's set is (A, B).

Ifølge Sen påviser eksemplet en forskel på personer, som er relevant for retfærdighed, men som ressourcebegrebet har svært ved at indfange. Personerne 1 og 2 besidder de samme primære goder, men er forskelligt kapable til at bruge dem. Kapabiliteter er således på relevant vis noget andet end ressourcer. På den anden side er kapabiliteter ligeledes noget andet end den velfærd, en person opnår via en given funktion, idet kapabiliteten er objektiv og således ikke følsom overfor subjektivt tilvænnede eller adaptive præferencer. Vi bør således ved kapabiliteter forstå en distinkt møntfod, der ligger efter det at besidde ressourcer, men som går forud for opnåelsen af velfærd (Sen, 1987: 7).

For at forstå kapabilitetsbegrebet mere i dybden må man visitere Sens forståelse af menneskelivet som en given udformning af *menneskeligt virke* (Sen, 1993: 31). Begrebet er bredt defineret og dækker over alle mulige forskellige funktioner, som individet kan have eller varetage. Således findes menneskeligt virke i mange forskellige udformninger varierende fra helt basale funktioner som at være tilstrækkeligt ernæret til mere komplekse funktioner som at spille skak eller være skakspiller. En afgørende pointe for forståelsen af begrebet er, at det knytter sig til individers velbefindende på en be-

stemt måde, således at et vellykket liv består af en række af sådanne basale og mere komplekse funktioner. Hvilke funktioner, der i mere konkret forstand er vigtige for menneskeligt velbefindende, er Sen ikke særlig udtalt omkring.

En persons kapabilitet, forstået som friheden til at opnå værdifulde funktioner, har først og fremmest en umiddelbar instrumentel værdi, idet den udgør mulighedsbetingelsen for opnåelsen af de pågældende funktioner. Det er i den henseende funktioner og ikke kapabiliteter, der er værdibærende. Men foruden denne instrumentelle værdi har kapabiliteter værdi af mindst tre selvstændige grunde. For det første grundet frihedens iboende værdi. For det andet fordi det er en menneskeret, at have adgang til forskellige men tilstrækkeligt gode alternativer. For det tredje fordi frihed til at vælge gør et menneskeliv rigere (Sen 1992: 51-52; 2009: 238; Cohen 1994: 119). Man kan stille sig spørgende overfor, i hvilken grad der her reelt er tale om egentlige *forskellige* grunde til at værdsætte kapabiliteter i sig selv, eller om der snarere er tale om blot forskellige udlægninger af den samme grund. Den mest centrale pointe er dog, at kapabiliteter i kraft af deres karakter som værende *friheder* har intrinsisk og ikke blot instrumentel.

Man må således skelne mellem på den ene side opnåelse af specifikke menneskelige funktioner og på den anden side individets frihed til at opnå disse, men begge må ifølge Sen medtages i vores forståelse af kapabilitetsbegrebet. At være kapabel (for eksempel at være tilstrækkeligt ernæret) indeholder således både en bestemt funktions opnåelse (for eksempel tilstrækkeligt fødeindtag og ernæringsoptag) samt friheden til at opnå eller undlade at opnå den givne funktion (for eksempel selv at vælge at indtage eller undlade at indtage føde) (Sen, 1993: 39). Det er i den forbindelse væsentligt at forstå, hvad der ligger i kapabilitetsteoriens frihedsbegreb.

For det første kan der skelnes mellem to dimensioner af samme frihedsbegreb, *velværefrihed* og henholdsvis *aktørfrihed* (Sen, 1992: 59; 1993: 36). Førstnævnte dækker over et individs reelle muligheder for at opnå velvære, hvorimod sidstnævnte defineres af et individs evne til at nå mål, som individet har grund til at ville nå. Da velvære i sig selv kan være en tilstrækkelig grund til at opnå et givent mål, vil de to frihedsdimensioner i mange tilfælde være overensstemmende. Dette er dog ikke nødvendigvis tilfældet. Visse valgsituationer kan indeholde meget stærke grunde til at træffe valg, som åbenlyst mindsker individets mulighed for velvære. For eksempel vil det, at have mulighed for at intervenere i en voldshandling oftest involvere en risiko for selv at blive udsat for vold, og der er således tale om, at den øgede aktørfrihed (muligheden for at intervenere) begrænser velværefriheden (muligheden for ikke at komme til skade) (Sen, 1992: 60). Selvom Sen ikke er eksplicit på dette punkt, er det for mig klart, at begge frihedsdimensioner må

medtages, idet både velvære i absolut forstand og det frie valg i sig selv giver menneskelivet værdi. Det er den mulighedsbetingende frihed bag disse værdier, som kapabiliteter er udtryk for.

For det andet skal der ved frihed forstås *effektiv frihed*, hvilket har mindst to afgørende konsekvenser (Olsaretti, 2005: 91). Først og fremmest skal effektiv frihed forstås i kontrast til formel frihed (også undertiden italesat som negativ frihed). At være fri i effektiv forstand er ikke bare at være fri fra formelle restriktioner, men kræver endvidere, at omstændighederne tillader én at forfølge opnåelsen af et givet mål, det vil sige, at man har de fornødne midler og ressourcer, samt at det ikke er for omkostningsfuldt for én at opnå det pågældende mål (relativt til målets betydning eller gevinst). Ydermere skal der ved effektiv frihed forstås, at denne ikke nødvendigvis kompromitteres af, at andre vælger et udfald for én, givet at dette udfald stemmer overens med, hvad man selv havde valgt, hvis man havde haft den aktuelle kontrol over valgsituationen (Sen, 1992: 65; Cohen, 1994: 121).²

Vi kan nu forstå kapabiliteter som den effektive frihed til at opnå menneskelige funktioner på følgende måde. Hvis en bestemt udformning af menneskeligt virke forstås som et punkt i rummet af mulige udformninger, hvilket vil sige et givet sæt af menneskelige funktioner, så forstås kapabilitet som endnu et sæt af sådanne punkter. Kapabilitet er således et sæt af vektorer af udformninger af det menneskelige virke, der afspejler individers frihed til at vælge mellem forskellige livsformer (Sen, 1993: 40). Lad A symbolisere en person med et givent sæt af funktioner $f(a)$ samt kapabiliteten hertil $K(f(a))$. Lad $f(a)$ bestå af funktionerne *tilstrækkelig ernæring*, *husly*, *uddannelse* og *politisk indflydelse* i hvilket fald $K(f(a))$ er et udtryk for A 's effektive frihed til at vælge eller fravælge de givne funktioner. Lad nu B symbolisere en person med et andet givent sæt af funktioner $f(b)$ bestående af *tilstrækkelig husly*, *uddannelse* og *politisk indflydelse*, men imidlertid *ikke* tilstrækkelig ernæring. Forskellen på de to personers sæt af funktioner er her tydelig, men det er imidlertid et åbent spørgsmål, om denne forskel er et udtryk for en forskel i personernes kapabiliteter (Sen, 1985: 201). Forestiller vi os, at B har foretaget et reflekteret fravalg af ernæring af politiske eller religiøse grunde (eksempelvis i form af en politisk sultestrejke eller religiøs faste), så tilsvarende forskellen i funktioner er ikke en forskel i kapabilitet. I nævnte tilfælde vil det gælde, at $K(f(b)) = K(f(a))$, selv når $f(b) \neq f(a)$ som et udtryk for, at den effektive frihed til

² Dette sidste aspekt af den effektive frihed er blevet stærkt kritiseret af særligt G.A. Cohen (1994), der hævder, at der enten ikke er tale om frihed, eller at individet i det mindste indirekte har kontrol over den pågældende valgsituation. Jeg skal tilsidesætte denne diskussion her.

at opnå funktionerne er tilgængelig for dem begge. Forestiller vi os til gengæld, at B ikke kunne have været tilstrækkeligt ernæret, selv hvis hun gerne ville, eksempelvis på grund af utilstrækkelige ressourcer eller manglende metaboliske kapaciteter, så er forskellen i funktionerne et symptom på den mere afgørende forskel i kapabilitet, og det vil i så fald gælde, at $f(b) \neq f(a)$, fordi $K(f(b)) \neq K(f(a))$. En forskel i to personers sæt af funktioner kan således være, men er ikke nødvendigvis, et udtryk for en forskel i deres kapabiliteter.

2.2 Nussbaum: Frihedens indhold

Ifølge kapabilitetsteorien udgøres retfærdighedens møntfod, som vi har set, af kapabiliteter forstået som effektive friheder til at opnå menneskelige funktioner. I Sens udlægning af teorien er det imidlertid uklart, hvilke af sådanne kapabiliteter der er moralsk relevante. Sen bliver således i mange tilfælde kritiseret for at være arbitrær eller udefineret i sin udlægning af kapabilitetsenheden som retfærdighedens møntfod. Flere af Sens kritikere har i den forbindelse pointeret, at kapabilitetsteorien er nødt til at afklare, hvilke kapabiliteter retfærdigheden bør medtage i sin fordelingsmatrice, hvis den skal kunne begå sig som en egentlig teori om fordelingsretfærdighed (Alkire, 2002: 12; Arneson, 1989: 91; 2010: 109; Cohen, 1994: 118-119). I hvert fald kan det vel ikke være meningen, at retfærdigheden skal bekymre sig om alle mulige kapabiliteter, som eksempelvis folks evne til at imponere ukrainere med parodier på russere, som Cohen gør opmærksom på (Cohen, 1994: 119).

Sen har ved flere lejligheder pointeret, at kapabilitetsbegrebets åbne pluralistiske karakter afspejler kompleksiteten af det menneskelige liv og virke, og at det således må betragtes som en styrke ved begrebet snarere end en svaghed (Sen, 1992: 48-49; 1999: 77; 2009: 102-103). Sen anser derfor heller ikke kapabilitetsteorien som en egentlig komplet retfærdighedsteori, men som et "evaluativt rum" definerende karakteren af de værdiobjekter, som retfærdigheden omhandler (Sen, 1993: 32). Denne pointe er ikke et egentligt svar på indvendingen, men snarere en pointering af, at kapabilitetsteorien, ifølge Sen, ikke er forpligtet på at levere et sådant svar, men kan tillade sig, idet den ikke foregiver at være en komplet politisk teori, at forholde sig åbent til sådanne afklaringer. Hvorvidt kapabilitetsteorien kan tillade sig denne teoretiske ufuldstændighed, er et omdiskuteret spørgsmål.³ Ikke desto mindre peger indvendingerne på et reelt behov for afklaring af Sens teori, hvis den skal kunne sige noget endeligt om fordelingsretfærdighed.

³ For en nylig diskussion se Paul Kellehers kommende diskussion i *Journal of Moral Philosophy* (under udgivelse).

En af fortalene for kapabilitetsteorien, som ikke stiller sig tilfreds med Sens ubeslutsomhed på ovenstående spørgsmål, er Martha Nussbaum. "Sen needs to be more radical than he has been so far [...]", skriver hun, "by introducing an objective normative account of human functioning and by describing a procedure of objective evaluation by which functionings can be assessed for their contribution to the good human life" (Nussbaum, 1988: 176). Nussbaum udvikler derfor Sens kapabilitetstilgang i retning af en generel teori om social retfærdighed baseret på en konkret udlægning af centrale menneskelige kapabiliteter. Ifølge Nussbaum er der to helt elementære kriterier for det vellykkede menneskelige liv. For det første findes der en gruppe af funktioner, der er så særligt centrale for det menneskelige liv, at et fravær af adgangen til disse vil betragtes som et fravær af livet i sig selv. For det andet findes der en særlig menneskelig måde, hvorpå disse funktioner må udføres for at kunne siges at være fuldt opnået (Nussbaum, 2000: 72). I tilstrækkelig grad at kunne ernære sig selv er et eksempel på en sådan central kapabilitet, foruden hvilken det menneskelige liv ville være fraværende. Derudover kræves det, som følge af det sekundære kriterium, at selvernæringen foregår på oprigtig og værdig menneskelig vis. At behandle føde menneskeligt indbefatter at sætte pris på det som mere end blot en forudsætning for overlevelse. Det værdige liv konstitueres således af muligheden for at leve et liv, der opfylder de fornødne centrale menneskelige funktioner på en menneskelig måde.

Nussbaum opstiller en liste af ti humane kapabiliteter som den moralsk relevante minimumstærskel for et værdigt menneskeliv. Med en betydelig grad af forsimplet oversættelse kan listen rimeligvis beskrives som følger (Nussbaum, 2000: 78-80; 2006: 76-78; 2011: 33-34):

1. Liv	at være kapabel til at leve et menneskeligt liv af normal længde
2. Fysisk helbred	at være kapabel til et godt helbred herunder tilstrækkelig ernæring og husly
3. Kropslig integritet	at være kapabel til fri bevægelighed og kroplig sikkerhed
4. Sansning og tænkning	at være kapabel til at sanse, at fantasere og forestille sig samt at tænke og ræsonnere
5. Emotion	at være kapabel til at knytte sig følelsesmæssigt til andre personer og ting
6. Praktisk visdom	at være kapabel til at udforme normative vurderinger samt at indgå i kritiske refleksioner over eget liv
7. Affiliation	at være kapabel til at indgå i sociale relationer uden ydmygelse og på baggrund af en base af selvrespekt, herunder at man behandles som ligeværdig i forhold til andre

8.	Andre arter	at være kapabel til at leve i relation til planter, dyr og den naturlige verden i helhed
9.	Leg	at være kapabel til at lege, grine og nyde afslappende aktiviteter
10.	Kontrol over eget miljø	at være kapabel til at deltage i (politiske) beslutninger, der påvirker ens liv, at have forsamlings- og ytringsfrihed samt andre politiske og juridiske rettigheder

Nussbaum skelner internt på listen mellem kapabiliteter af forskellig karakter, men den interne skelnen ændrer ikke ved, at samtlige af de listede kapabiliteter ifølge Nussbaum spiller en særlig afgørende rolle for det menneskelige liv, og at det derfor må opfattes som moralsk tragisk, hvis nogen ikke har tilstrækkelig adgang til en hvilken som helst af listens kapabiliteter (Nussbaum, 2000: 81).

Listen udgør, hvad Nussbaum anser for at være retfærdighedens mindstekrav. Hvad retfærdigheden kræver, er i det mindste, at vi udviser respekt for andre personers værdighed, og denne respekt er fraværende i det tilfælde, vi ikke anerkender, at de som værende menneskelige personer uomtvisteligt må besidde de friheder, som listen af kapabiliteter er udtryk for, og vi ikke tilvejebringer dem de nødvendige kapabiliteter (Nussbaum, 2011: 36). Den primære opgave for retfærdighedsteorier er som følge heraf at afgøre, hvordan vi kan arbejde hen imod en fremtid, hvor alle de fordringer, som listen af centrale kapabiliteter stiller os, kan blive tilfredsstillende mødt.

Idet Nussbaums udlægning af kapabilitetsteorien tager minimumslisten af centrale kapabiliteter som omdrejningspunkt, opfattes den ofte, med en vis berettigelse, som en form for tilstrækkelighedsdoktrin. En sådan doktrin hævder, at en fordeling er retfærdig, når alle er blevet tildelt tilstrækkeligt af den pågældende møntenhed for fordelingen (det være sig velfærd, ressourcer eller kapabiliteter). Det bør dog bemærkes, at Nussbaums tilgang ikke i egentlig forstand kan anses for en komplet tilstrækkelighedsdoktrin, idet den snævert begrænser sig til retfærdighedens primære krav, at det for alle mennesker bør gælde, at de besidder den frihed, som listen af kapabiliteter er udtryk for og således undlader at udtale sig om, hvorvidt retfærdigheden stiller yderligere krav af sekundær karakter til fordelingen af kapabiliteter, selv når alle listens centrale kapabiliteter er tilstrækkeligt opfyldt. Det vil sige, at mange lighedsteoretikere vil kunne acceptere påstanden, at retfærdigheden som minimum kræver opfyldelse af de centrale kapabiliteter, uden at de derved i egentlig forstand accepterer en tilstrækkelighedsdoktrin, idet de mener, at retfærdigheden yderligere kræver en lige fordeling af velfærd, ressourcer eller kapabiliteter, der går ud over opfyldelsen af de pågældende

kapabiliteter. Nussbaums kapabilitetsteori må således i al beskedenhed betragtes som en "minimal retfærdighedsteori" (Nussbaum, 2006: 155; 2011: 40).

Flere stiller sig skeptiske overfor Nussbaums og lignende lister af menneskelige funktioner. En bekymring er, at der med disse følger en problematisk grad af paternalisme og kulturel essentialisme (Claassen & Düwell, 2012; Hurka, 2002; Menon, 2002). Ifølge Nussbaum har vi i henhold til hendes liste grund til at tilsidesætte denne bekymring. For det første er enhederne på listen netop i forlængelse af Sens kapabilitetsbegreb udtryk for effektive *friheder* til menneskelige funktioner og ikke funktioner i sig selv (Nussbaum, 2011: 26). For det andet er listen udtryk for helt *fundamentale*, universelle, menneskelige friheder. Det vil sige, at de ikke blot er på listen, fordi vi synes om dem, eller fordi de tilfældigvis har værdi for os alle som individer eller som samfund, men fordi det at være dem foruden ikke meningsfuldt kan forenes med idéen om et værdigt menneskeligt liv (Nussbaum, 2000: 78). For det tredje udgør listen en relativt abstrakt normativ kategorisering af, hvilke grundlæggende friheder der er væsentlige for udfoldelsen af et hvilket som helst menneskeligt liv, som ifølge Nussbaum giver plads til, at listen af kapabiliteter så at sige fortolkes ind i den mere konkrete (kulturelle og sociale) kontekst, som den skal anvendes i (Nussbaum, 2011: 108).

Hvorvidt Nussbaum tilfredsstillende imødekommer kritikken, er et spørgsmål, der ligger udenfor mit fokus her. Mit formål var at vise, hvordan Nussbaum ved at koble Sens kapabilitetsbegreb til en bestemt opfattelse af det værdige menneskeliv kan give indhold til begrebet ved at opstille en objektiv liste af centrale menneskelige funktioner. Jeg skal nu helt kortfattet vende mig imod en tredje udlægning af kapabilitetsteorien, som knytter begrebet an til Rawls' ideal om demokratisk lighed.

2.3 Anderson og den demokratiske lighed

En tredje udlægning af kapabilitetsteorien, som det er værd her at nævne, kommer fra Elizabeth Anderson (1999; 2010). Andersons bidrag til kapabilitetsteorien bliver ofte tilskrevet hendes indføring af kapabilitetsbegrebet i det rawlsiansk-inspirerede ideal om "demokratisk lighed" (Rawls, 1971: 75; Anderson, 1999: 289). Anderson udvikler idealet til at være en egentlig teori om fordelingsretfærdighed, der baserer sig på kapabilitetsenheden, og som hun kontrasterer med såkaldt held-egalitarisme. Ifølge Anderson indeholder teorien om demokratisk lighed særligt (og mindst) tre elementer, der har væsentlig betydning for distributiv retfærdighed.

For det første er demokratisk lighed rettet imod social undertrykkelse og diskrimination (Anderson, 1999: 313). Det vil sige, at den i modsætning til held-egalitarismen, men i overensstemmelse med Rawls' retfærdighedsteori, ikke sigter på at nivellere forskelle på individer stammende fra deres naturlige evner og talenter, men fokuserer på at skabe og vedligeholde social og politisk lighed baseret på anerkendelse af personers ligeværd.

For det andet er demokratisk lighed en såkaldt *relational* retfærdighedsteori. Hvor de fleste andre retfærdighedsteorier bekymrer sig om at opnå en bestemt retfærdig fordeling af en given type goder såsom ressourcer eller mulighed for velfærd, og dermed anser sociale relationer som havende udelukkende instrumentel eller andenordens værdi, enten fordi de bidrager til at opnå en retfærdig fordeling, eller fordi de opnås (mere eller mindre tilfældigt) som en afledt effekt af denne, så er demokratisk lighed omvendt direkte fokuseret på at etablere tilstrækkeligt lige og værdifulde sociale relationer. Demokratisk lighed anser personer som lige, "when each accepts the obligation to justify their actions by principles acceptable to the other, and in which they take mutual consultation, reciprocation, and recognition for granted" (Anderson, 1999: 313). Visse fordelingsmæssige scenarier kan være nyttige eller påkrævede for at opnå sådanne relationer, men som sådan har disse kun instrumentel værdi. Det er de lige og værdifulde relationer, som ifølge Anderson er fundamentale for retfærdighed.

For det tredje kræver demokratisk lighed, at fordelingen af ressourcer i et samfund baserer sig på lige anerkendelse, respekt og værdighed. Ifølge Anderson betyder det, at retfærdighed kræver, at man skal lade personer være ansvarlige for deres eget liv, at nyde friheden af at være autonome agenter uden at dømme dem for deres evner til at tage vare på sig selv (Anderson, 1999: 314). Dette giver anledning til den vel nok mest velkendte af Andersons kritikker af held-egalitarisme, den såkaldte "abandonment"- eller "harshness"-indvending (Anderson, 1999: 296). Problemet opstår, fordi det held-egalitaristiske princip om retfærdig fordeling ikke synes at kunne anerkende, at selvskyldigt tilskadekomne kan have et retfærdigt krav på behandling. Men dette er ifølge Anderson et udtryk for mangel på respekt og anerkendelse og i det hele taget en nedladende attitude mod den tilskadekomne person.

Ligesom Nussbaum finder Anderson det problematisk, at Sen ikke forholder sig mere konkret til, hvilke kapabiliteter der er væsentlige for spørgsmålet om retfærdighed. Hun skriver (Anderson, 1999: 319):

Sen's capability egalitarianism leaves open a large question, however. Which capabilities does society have an obligation to equalize? Some people care

about playing cards well, others about enjoying a luxury vacation in Tahiti. Must egalitarians, in the name of equal freedom, offer free card-playing lessons and state subsidized vacations to exotic lands? Surely there are limits to which capabilities citizens are obligated to provide one another.

I modsætning til Nussbaum mener Anderson dog ikke, at man bør konkretisere de enkelte kapabiliteter som et egentligt "blueprint" af det menneskelige liv, men i stedet forsøge at kategorisere, hvilke typer kapabiliteter som retfærdigheden bør bekymre sig om. Anderson selv når frem til følgende tre relevante typer funktioner, som retfærdigheden bør sikre folks kapabiliteter til (i min egen oversættelse):

1. AT VÆRE MENNESKE

Basale menneskelige behov som at have adgang til ernæring, husly, tøj, nødvendig medicin og lignende, samt mulighedsbetingelser for at fungere som en menneskelig agent, det vil sige autonomi, tanke- og bevægelsesfrihed, kendskab til ens faktuelle omstændigheder og livsbetingelser, evnen til at forstå forholdet mellem mål og midler og lignende.

2. AT VÆRE LIGEVÆRDIG DELTAGER I ET KOOPERATIVT PRODUKTIONSSYSTEM

Adgang til produktionsmidler, til talentudviklende uddannelse, frihed til at vælge karriere og arbejde, frihed til at indgå arbejdsrelaterede kontrakter, retten til at modtage passende (fair) udbytte af ens arbejde, samt anerkendelsen af ens arbejdsmæssige bidrag fra andre.

3. AT VÆRE BORGER

Retten til politisk deltagelse herunder ytrings- og forsamlingsfrihed, samt effektiv adgang til det civile samfund, det vil sige adgang til offentlige områder herunder offentlige transportmidler, postkontorer og deslige, samt de sociale betingelser for at opnå accept af andre såsom muligheden for at være i det offentlige rum med selvrespekt og uden skam.

Det kan diskuteres, hvor stor forskel der i realiteten er på Andersons tre kategorier af kapabiliteter og Nussbaums objektive liste bestående af ti centrale kapabiliteter. Men forskel er der i hvert fald på, hvordan de to konkretiseringer af kapabilitetsteorien bliver begrundet. Hvor Nussbaum begrundet sine ti kapabiliteter med, at disse er universelt konstituerende for et værdigt menneskeligt liv, det vil sige, at ingen af dem kan være fraværende, hvis et liv skal kunne siges at være både menneskeligt og værdigt, så er Andersons tre kategorier begrundet med, at disse er nødvendige for at etablere og sikre ligeværdige sociale relationer. Med andre ord er de en nødvendig betingelse for at undgå diskrimination, udnyttelse og undertrykkelse. Som allerede nævnt er Andersons udlægning af kapabilitetsteorien altså konstitueret som

en relationel retfærdighedsteori, hvor Nussbaum minimale retfærdighedsteori måske er mere fokuseret på egentlig fordeling.

2.4 Kapabilitetsteoriens udfordringer

Alle teorier, der omhandler distributiv og social retfærdighed, møder kritik, og kapabilitetsteorien er ingen undtagelse. I dette afsnit skal jeg helt kort præsentere tre grundlæggende indvendinger imod teorien, som er rimeligt udbredte, og som det synes, at enhver fortaler for teorien må forholde sig til. Jeg bilder mig ikke ind, at jeg her kan tilbagevise de fremhævede kritikpunkter, og det er heller ikke mit formål. Snarere vil jeg forsøge at fremstille dem så stærkt som muligt og helt kortfattet påpege, hvad jeg ser som det mest lovende svar på hver enkelt af dem.

2.4.1 Er kapabiliteter i virkeligheden bare velfærd eller ressourcer i forklædning?

Den første kritik går på, hvorvidt det overhovedet er lykkedes for Sen og andre fortalere for kapabilitetsteorien at etablere kapabiliteter som en møntenhed for retfærdighed, der er relevant forskellig fra ressourcer på den ene side og velfærd på den anden (Dworkin, 2000: 301-302; Roemer, 1996). Hvis kapabiliteter har værdi på grund af de funktioner, de giver adgang til, er der så en egentlig afgørende forskel på en retfærdig fordeling af kapabiliteter og en retfærdig fordeling af mulighed for velfærd? Problemet bliver endnu mere present, da funktionen "at være glad" [happiness] ofte figurerer som en væsentlig funktion i Sens værker. Og da man synes at kunne rette den samme kritik imod glæden ved opnåelse af funktioner (igen særligt glæden ved opnåelse af "at være glad"), som man kan imod velfærd, nemlig at den er ufølsom overfor, hvordan disse er opnået (det vil sige, om de er opnået gennem tilfredsstillelse af beskedne, dyre, krævende eller krænkende præferencer), så synes kapabilitetsbegrebet at være sårbart overfor det selv samme problem, som det var designet til at komme uden om (Roemer, 1996: 191-192).

Et svar, som Sen ofte giver, er, at funktion [functionings] for det første er forskelligt fra velfærd, idet det snarere henviser til elementer eller udformninger af livet, som folk har *grund til at vælge* (den såkaldte "valgbaserede" tolkning af nytte [utility]) fremfor egentlig præference-tilfredsstillelse (Sen, 1985: 187; 1991; 1993). For det andet at funktionsbegrebets rolle i kapabilitetsteorien er langt mere omfattende komplekst og pluralistisk end velfærd. Selvom tilfredsstillelse af præferencer er en væsentlig del af livet (og dermed

en vigtig funktion), så er det blot ét blandt mange elementer, som folk har grund til at vælge (Sen, 1985: 187-190; 1992: 54; 1993). Hvor velfærd traditionelt har en monistisk karakter, er funktionsbegrebet udtryk for en fundamental pluralisme. For det tredje er det ifølge Sen ikke en korrekt betragtning, at kapabiliteter udelukkende har værdi i kraft af de funktioner, de giver adgang til. Den effektive frihed, som kapabiliteterne er udtryk for, har intrinsisk værdi, det vil sige, at friheden i sig selv er et væsentligt værdifuldt element af det menneskelige liv, og har således central og væsentlig betydning for spørgsmålet om retfærdighed (Sen, 1985; 1991; 1992: 65-67; 1993). Selvom Sens kapabilitetsteori i lighed med teorier baseret på "mulighed for velfærd" befinder sig indenfor det såkaldte spektrum af mulighedsbaserede retfærdighedsteorier, så synes kapabilitetsteorien altså at tillægge frihedselementet afgørende større betydning.

Men hvis kapabiliteter er relevant forskelligt fra velfærd, er det så ikke bare et andet og finere ord for ressourcer (Dworkin, 2000: 303)? Som vi har set, er kapabiliteter afhængige af nødvendige ressourcer, men også af andre mulighedsbetingende omstændigheder (eksempelvis evnen til at omsætte ressourcer). Påstanden er, at der er andet og mere end de blotte ressourcer (selv når ressourcer defineres i en så bred forstand som Dworkins personlige og upersonlige ressourcer), som er afgørende for en persons effektive frihed til at leve et vellykket liv. Betragt følgende eksempel oprindeligt givet af Andrew Williams: Tvillingerne Ann og Bob har samme sæt ressourcer og er lige i alle andre relevante henseender. Men fordi de samfundsmæssige og kulturelle omstændigheder er sådan, at heteroseksuelle mænd har nemmere end heteroseksuelle kvinder ved at finde en partner, der vil give dem rigeligt plads til at forfølge deres karrieremæssige mål, og heteroseksuelle kvinder modsat har nemmere ved at finde en partner, der vil lade dem tage sig af det huslige pligter, så er der forskel på de to tvillingers kapabiliteter (i forhold til deres udfoldelse af henholdsvis familieliv og karriere) (Williams, 2002). Dette peger på, at der kan være relevant forskel på personers kapabiliteter, selv når de besidder de samme ressourcer. Pointen er, at den afgørende forskel her synes at være funderet i tvillingernes forskellige muligheder for (eller måske rettere, effektive frihed til) at omsætte deres i udgangspunktet lige ressourcer, og at dette ikke rimeligvis kan siges at være en forskel i deres ressourcer, da det ikke er en forskel i noget, nogen af dem besidder. På den anden side kan det heller ikke være et udtryk for en forskel i velfærd, da eksemplet påpeger forskellen uden at sige noget om, hvad Ann og Bob egentlig foretrækker. Williams' eksempel giver således grund til at acceptere påstanden om, at kapabiliteter faktisk er en distinkt ikke-velfærdsbaseret målestok for retfærdighed, som er relevant forskellig fra ressourcer.

2.4.2 Er kapabilitetsteorien en for krævende retfærdighedsteori?

Som allerede nævnt i forbindelse med Sens oprindelige udlægning, står kapabilitetsteorien overfor den udfordring at identificere og afgrænse, hvilke kapabiliteter der er relevant for retfærdighed. Et yderligere, men relateret problem opstår, fordi fortalere for teorien ofte lader det stå usagt, hvordan samfundet skal respondere på et givet underskud i de relevante kapabiliteter. Med andre ord, når vi har identificeret et problematisk lavt niveau af en given kapabilitet, som vi anser som vigtig, hvad kræver retfærdigheden så, at vi gør? Og ikke mindre vigtigt, hvordan sikrer vi, at vi har ressourcer til at gøre, hvad retfærdigheden kræver? En af de førende ressourceteoretikere, Thomas Pogge, anser dette for at være et udtalt problem indenfor kapabilitetsteorien. "You can read thousands of pages of their [kapabilitetsteoretikernes] writings without finding any hint of how compensation is to be financed" (Pogge, 2010: 49). Men ifølge Pogge stikker problemet dybere end den blotte umiddelbare mangel på specifikation. Det mere væsentlige problem er, at kapabilitetsteorien er ude af stand til at give et svar på dette spørgsmål uden derved at henvise til et alt for krævende retfærdighedsideal. Pogge skriver (2010: 53):

Whether they endorse an equalitarian, prioritarian, or sufficientarian criterion, such theorists must conclude that, so long as additional expenditures and accommodations can still help raise the lowest level of capability achievement (below the level, if the view is sufficientarian), such expenditures and accommodations are required by justice. On their account, justice commands indefinite increases in expenditures on those with the greatest capability shortfalls, provided only that such additional expenditures can still meaningfully improve the capabilities of at least one such person

Jeg er enig med Pogge i kritikens første del, at kapabilitetsteorien ikke kan nøjes med at svare på, *hvad* vi skal fordele (kapabiliteter), men også må forholde sig til, *hvordan* vi fordeler dem. Hvorvidt han har ret i, at kapabilitetsteorien umuligt kan svare på det sidste spørgsmål, uden at være for krævende, finder jeg mere diskutabelt. En mulighed for kapabilitetsteorien her synes at være at give et anderledes svar end de muligheder, som Pogge diskuterer ("equalitarian, prioritarian, or sufficientarian"). Paul Kelleher har i en nyskrevet artikel vist (i mine øjne helt rigtigt), at det er muligt for kapabilitetsteorien at besvare spørgsmålet ved at skifte fokus fra "efterspørgerbaserede" til "udbyderbaserede" regler for fordeling, den sidste af hvilke kommer meget tæt på, hvordan Pogges egen ressourceteori besvarer hvordan-spørgsmålet ved at

henvise til reciprocitetskriterier omhandlende samarbejde og fælles produktion (Kelleher, under udgivelse).

Desuden synes det for mig rimeligt at sætte spørgsmålstejn ved, om kapabilitetsteorien (selv i en efterspørgerbaseret form) virkelig er særegent krævende. Mange andre retfærdighedsteorier synes at implicere en vældig omfattende omfordeling af ressourcer, så hvorfor er dette en kritik af kapabilitetsteorien i særdeleshed? Pogges svar er, at dette ikke er et problem for ressourcebaserede retfærdighedsteorier, fordi disse udelukkende bekymrer sig om ressourcer, det vil sige, at forskelle i personers evne til at omsætte ressourcer ikke er en bekymring, der er relevant for ressourcebaserede retfærdighedsteoretikere. Dette er rigtigt, men bemærk, at Pogge selv anerkender, at underskud i relevante kapabiliteter giver anledning til moralske forpligtelser (som ifølge ham ikke er relateret til retfærdighed) (Pogge, 2006). Det følger heraf, at selvom Pogges retfærdighedsteori muligvis opstiller en mindre krævende standard for omfordeling af samfundets ressourcer, så synes "moralen" (i en abstrakt højere form) at kræve noget lignende det krav om omfordeling, som kapabilitetsteorien anser for den retfærdige fordeling. Man må spørge sig selv, om det virkelig er en væsentlig distinktion, hvorvidt den moralske pligt til omfordeling bunder i et egentligt retfærdighedskrav, eller det har karakter af at være en anden type moralsk fordring.

Hvad end svaret er på dette spørgsmål, så synes der at være noget, der taler for at udbrede retfærdighedens møntfod til at inkludere kapabiliteter. Betragt følgende scenarie. Lad Adam og Bitten være to personer med en lige grad af mangel på føderessourcer. Lad dem være lige i alle relevante henseender, foruden at Bittens kapacitet til at optage føde er halvt så god som Adams (som er, lad os sige, normal i denne henseende). Vi kan nu tilføje Adam og Bitten et antal føderessourcer. Hvis vi mener, når vi er konfronteret med dette scenarie, at retfærdigheden er tilfredsstillet ved at forbigå den information, at Bitten kræver flere ressourcer end Adam for at være ligeså godt ernæret, og dermed tildele dem lige mange fødeenheder, så er det muligt, at Pogge har ret i, at retfærdigheden er mindre krævende, end hvad kapabilitetsteorien hævder. Min påstand er, at de fleste vil mene, at en retfærdig fordeling faktisk *vill*e tage hensyn til Bittens tilstand.⁴ Måske retfærdighed i virkeligheden bare er et meget krævende ideal.

⁴ Bemærk, at en ressource teori som for eksempel Dworkins ikke forpligter sig på samme svar, som Pogge her giver, idet den er i stand til at se "manglende evne til at omsætte fødeenheder til ernæring" som et underskud i "personlige ressourcer". Men af det følger også, at den påkrævede omfordeling af ressourcer ifølge en sådan teori bliver tilsvarende mere krævende.

2.4.3 Kapabilitetsteorien og tilstrækkelighed

Som jeg har vist tidligere, er det naturligt at forstå kapabilitetsteorien (i hvert fald visse versioner af den) som en form for tilstrækkelighedsdoktrin. Det vil sige, at retfærdighed kræver en omfordeling, således at alle besidder de mest centrale menneskelige kapabiliteter. Som jeg har vist ovenfor, finder visse, at dette er for krævende et ideal. Men selv hvis det ikke er for krævende (eller hvis vi har gode grunde til at se bort fra denne kritik), så er der andre problemer forbundet med tilstrækkelighedsdoktrinen, som kapabilitetsteorien dermed bliver sårbar overfor. Blandt andet betyder tilknytningen til et tilstrækkelighedsideal, at teorien bliver indifferent omkring forskelle på folks levevilkår (herunder forskelle i indkomst, andre ressourcer samt forskelle i velfærd), som gør sig gældende over den relevante grænse eller udenfor spektret af de centrale kapabiliteter. Der ligger meget arbejde i at behandle denne kritik bare nogenlunde retfærdigt og endnu mere i at tilbagevise den. Jeg skal her afholde mig fra at gøre nogen af delene. Jeg vil dog bemærke, at jeg i en af afhandlingens artikler (artikel 7) giver et bud på, hvordan kapabilitetsteorien bedst muligt forsvaret sig imod denne kritik. For mit formål her er det tilstrækkeligt helt kort at identificere mulige strategier.

For det første er kapabilitetsteorien ikke reelt *forpligtet* på et princip om tilstrækkelighed. Tilstrækkelighedsprincippet er blevet defineret som indeholdende både en *positiv* påstand, at det er et vigtigt hensyn for retfærdighed, at alle er over det kritiske tilstrækkelige niveau, og en *negativ* påstand, at alle forskelle over det kritiske tilstrækkelige niveau er uden betydning for retfærdighed (Casal, 2007). Som vi har set, forpligter Sen sig ikke på et princip om tilstrækkelighed. Det betyder ikke, at han nødvendigvis foretrækker et bestemt andet fordelingsmønster, men snarere at han bevidst undgår at gå ind i debatten herom. Hans fokus er på *hvad*-spørgsmålet og ikke *hvordan*-spørgsmålet. Eksempelvis forsvaret han sin begrundede ubeslutsomhed imod Nussbaums kritik og derpå videre aristotelisk-inspirerede udvikling af kapabilitetsteorien på følgende vis (Sen, 1993: 47):

I accept that this [Nussbaums teori] would indeed be a systematic way of eliminating the incompleteness of the capability approach. I certainly have no great objection to anyone going on that route. My difficulty with accepting that as the *only* route on which to travel arises partly from the concern that this view of human nature (with a unique list of functionings for a good human life) may be tremendously over-specified, and also from my inclination to argue about the nature and importance of the type of objectivity involved in this approach. But mostly, my intransigence arises, in fact, from the considerations that the use of the capability approach as such does not require taking that route, and the

deliberate incompleteness of the capability approach permits other routes to be taken which also have some plausibility. It is, in fact, the feasibility as well as the usefulness of a general approach (to be distinguished from a complete evaluative blueprint) that seems to me to provide good grounds for separating the general case for the capability approach (including, *inter alia*, the Aristotelian theory) from the special case for taking on *exclusively* this particular Aristotelian theory.

Men som vi har set, bliver Sen i udbredt grad kritiseret for denne uvillighed til at gøre kapabilitetsteorien til en egentlig retfærdighedsteori. Nussbaums videreudvikling af teorien er som allerede nævnt mere naturligt forstået som en tilstrækkelighedsdoktrin. Men bemærk, at heller ikke Nussbaums teori i tilstrækkelig grad tilfredsstillende ovenstående to kriterier for et princip om tilstrækkelighed. Man kan sige, at Nussbaums objektive liste og begrundelse heraf med henvisning til idealet om det værdige menneskelige liv forsvare og begrundet den *positive* påstand, at det er vigtigt for retfærdigheden, at alle er over den kritisk-tilstrækkelige grænse. Men Nussbaum tager eksplicit afstand fra den *negative* påstand (Nussbaum, 2011: 40). Af den grund anser hun sin kapabilitetsteori for at være en *minimal* retfærdighedsteori og ikke en egentlig tilstrækkelighedsteori.

For det andet forekommer det mig, at kapabilitetsteorien faktisk er bedre egnet end andre teorier om retfærdighedens møntfod til at forsvare den negative påstand, at alle forskelle over det kritiske tilstrækkelige niveau er uden betydning for retfærdighed. Pointen er, at kapabilitetsteorien indeholder et bærende element af *pluralisme* i sin opfattelse af det menneskelige liv. Selv i Nussbaums og Andersons udtalte teorier, er det klart, at de enkelte funktioner eller kategorier af funktioner udgør særegent væsentlige og inkommensurable aspekter af menneskelivet. Det vil sige, at en given bestemmelse af den kritisk-tilstrækkelige grænse må bestemmes indenfor sfæren af den enkelte funktion (og kapabilitet). Med andre ord forekommer der en horisontal variation i "tilstrækkelighed" henover de forskellige sfærer. Eksempelvis synes kapabiliteter relateret til sundhed at være tilfredsstillende ved et tilstrækkeligt niveau, hvorimod politiske kapabiliteter synes at kræve en fordeling, der er tættere på reel lighed. Hvis man betragter "tilstrækkelighed" i denne mere kompleks-pluralistiske form relateret til egentlige kapabiliteter (fremfor velfærd eller ressourcer), og man ydermere isolerer sin betragtning af de enkelte centrale kapabiliteter (således at for eksempel forskelle i indkomst ikke kan anses for relevante *på grund af* deres betydning for andre, eksempelvis politiske, kapabiliteter), så synes den negative påstand om tilstrækkelighed afgørende mindre problematisk. Set i det lys er det ikke åbenlyst uretfærdigt

at ignorere forskelle, der gør sig gældende over den kritisk-tilstrækkelige grænse. Dette argument udfoldes videre i artikel 7.

2.5 Kapabilitetsteorien og retfærdig sundhed

Der er en stigende tendens til at anvende retfærdighedsteorier direkte på spørgsmål om sundhed. En af grundene hertil er, at mange ser sundhed som et særligt (basalt, kritisk, nødvendigt, fælles, eller rettighedsgivende) gode (Daniels, 1981; Segall, 2010b). Indenfor debatten om retfærdig sundhed har kapabilitetsteorien hidtil spillet en relativt beskedne rolle. Dette er måske overraskende, fordi det synes så oplagt, at kapabilitetsteorien faktisk i kraft af sit fokus på centrale menneskelige kapabiliteter kan begrunde vigtigheden af sundhed (og sundhedsydelser). Der er dog også kommet et par grundige bud på, hvordan kapabilitetsteorien bør adressere spørgsmål om retfærdighed i sundhed, men faktum er, at disse bud afspejler så afgørende og dybe uenigheder, at man ikke rimeligvis (i hvert fald på nuværende tidspunkt) kan tale om en egentlig kapabilitetsteori om sundhedsretfærdighed. Jeg skal her kort skitsere de tre hidtidige forsøg på at anvende kapabilitetsteorien til at besvare spørgsmål om sundhedsretfærdighed, henholdsvis Jennifer Rugers såkaldte "sundhedskapabilitetsparadigme", Norman Daniels' udvidelse af Rawls' princip om fair mulighedslighed til at inkludere sundhed og endelig Sridhar Venkatapurams normative teori om sundhedskapabilitet. Min gengivelse vil være urimeligt kortfattet, men det mest væsentlige at få med fra den er, at de tre teorier er grundlæggende uforenelige, hvorfor der synes at være behov for en mere systematisk indførelse af kapabilitetsteorien på sundhedsområdet.

2.5.1 Rugers "sundhedskapabilitetsparadigme"

I et forsøg på at give et overblik over aktuelle sundhedspolitiske dilemmaer og problemstillinger med det formål at påpege den mest retfærdige strategi for at løse dem peger Jennifer Ruger i sin bog, *Health and Social Justice*, på kapabilitetsteorien som det mest lovende teoretiske bud. Rugers påstand er, at de sundhedsproblemer, som et samfund bør adressere, bedst lader sig forstå som underskud af kapabiliteter, i modsætning til mere traditionelle konsekvensbaserede eller procedurebaserede teorier. Ruger skriver (2010: 40):

It is time for an imaginative new theoretical model, one that addresses these issues and bridges the divide between procedures and consequences, between the collective and the individual, between personal freedom and social

welfare, equality and efficiency, science and economics. It is time for a model that weaves together disparate constructs and original insights to produce a foundational new paradigm for health. It is time for a vision of human flourishing. It is time, in short, for the health capability paradigm.

Rugers analyse af kapabilitetsteoriens anvendelighed indenfor sundhed og sundhedspolitik er indsigtfuld og nyttig. Særligt interessant og originalt er hendes indarbejdelse af Sunsteins "incompletely theorized agreements" i teorien til at lukke hullet i Sens teori uden at forpligte sig på en bestemt standard for fordeling (Ruger, 2010: 71). Men hvor denne kvalifikation tydeligt har praktisk relevans, er det diskutabelt, om den også faktisk bidrager på et teoretisk niveau. Kan vi i teoretisk forstand stille os tilfreds med en sådan lidt tilfældig praktisk enighed? Et andet stærkt element i Rugers paradigme er idéen om, at mange forebyggende og forbedrende sundhedspolitiske tiltag kan begrundes med henvisning til vigtigheden af personers "sundhedsaktør-frihed" [health agency], hvilket synes at implicere, at visse sundhedspolitiske indgreb, som vi normalt finder formynderiske eller frihedsoverskridende, rent faktisk kan begrundes i en beskyttelse af individernes frihed på et højere niveau (Ruger, 2010: 147).

Rugers sundhedspadigme resulterer i 14 principper, som sundhedspolitik bør konsultere (Ruger, 2010: 111-116). Principperne virker plausible og handlekraftige og synes udmærket at kunne relateres til kapabilitetsteorien. Men paradigmet har den (i det mindste teoretiske) begrænsning, at det snarere forekommer at være en ny beskrivelse eller et nyt perspektiv på og en evaluering af sundhedspolitik, end at det er en egentlig teori om retfærdighed i sundhed. For eksempel afholder Ruger sig fra at sige noget om, hvordan vi skal definere og forstå sundhed, når vi diskuterer retfærdighed; hvorvidt vores teori om retfærdighed bør lade sig betinge af denne definition eller ej; hvilket fordelingsprincip vi bør rette os efter; og ikke mindst *hvorfor* vi bør rette os efter netop dette princip. Selvom Rugers paradigme uden tvivl er nyttigt, efterlader det mange centrale spørgsmål om sundhedsretfærdighed ubesvaret.

2.5.2 Norman Daniels' fair mulighedslighed

I udformningen af sin generelle og anerkendte retfærdighedsteori gjorde Rawls intet ud af at adressere fordeling af sundhed. I et forsøg på at videreudvikle Rawls' teori i den henseende tager Norman Daniels fat i princippet om fair mulighedslighed, der hævder, at der i alle samfundets dele og lag skal være de samme udsigter til eller muligheder for at have givne karrierer, indtage vigtige embeder og positioner. Dette er gældende for personer, der

er lige motiverede og lige talentfulde (Rawls, 1971: 83-87), og udvider dette til også at omfatte sundhed (Daniels, 1981; 1985; 2008; 2009; 2010). Pointen er, at sundhed er betingende for en persons "livsplaner", med hvilket vi her kan forstå mulighed for at leve et vellykket liv, og da mulighed i denne forstand er det centrale element for retfærdighed, så bør en teori om retfærdighed også adressere relevante forskelle i sundhed (Daniels, 2008: 30). Det betyder imidlertid ikke ifølge Daniels, at vi skal nivellere alle forskelle i folks sundhed, men snarere at vi skal identificere de underskud i sundhed, som har afgørende begrænsende effekt på deres mulighed for et tilstrækkeligt godt liv.

Daniels' eget bud herpå er seks objektive sundhedsbehov: (1) tilstrækkelig ernæring; (2) sanitet samt sikre og ikke-forurenede livs- og arbejdsbetingelser; (3) motion, hvile samt vigtige livstilsfaktorer; (4) forebyggende, helbredende, rehabiliterende og kompenserende medicinske services; (5) visse ikke-medicinske personlige og sociale services; (6) en passende fordeling af sociale determinanter for sundhed (Daniels, 2008: 42). Sundhedsbehovene udgør, hvad en person behøver for at være tilstrækkeligt sund, med hvilket Daniels mener at have et artstypisk funktionsniveau (Daniels, 2008: 37), men relevansen for retfærdigheden af at være sund kommer fra det faktum, at sundhed betinger folks muligheder i livet. Daniels tilslutter sig således en biostatistisk (og naturalistisk) definition af sundhed, men hans teori om sundhedsretfærdighed er i sig selv uafhængig af denne definition, det vil sige, at princippet om fair mulighedslighed ville ifølge Daniels i princippet gælde, selv hvis vi anvendte en anden (ikke-biostatistisk) definition af sundhed.

Daniels' teori er vigtig at inddrage, fordi han anser den for kompatibel med kapabilitetsteorien. Selvom han vedkender sig inspirationen fra Rawls (og selv til en vis grad tilslutter sig Rawls' begreb om primære sociale goder (Daniels, 2008: 57)), så mener han eksplicit, at teorien relativt uproblematisk kan erstatte primærgoder med kapabiliteter (Daniels, 2008: 78; 2010: 135). Hvorvidt det er tilfældet, skal jeg lade ligge her, men lad mig bemærke, at jeg diskuterer det i flere af afhandlingens artikler (artiklerne 5 og 6). Det væsentlige for mit formål her er, at hvis Daniels har ret, så er hans teori om sundhedsretfærdighed et markant bud på, hvordan kapabilitetsteorien kan anvendes til at besvare spørgsmål om sundhedsretfærdighed.

2.5.3 Venkatapurams normative teori om sundhedskapabilitet

I sin bog *Health Justice* giver Sridhar Venkatapuram en alternativ karakteristik af kapabilitetsteoriens anvendelighed på sundhedsområdet. I modsætning til Daniels, der adopterer en naturalistisk definition af sundhed og fore-

slår en retfærdighedsteori, der er uafhængig af denne, så mener Venkatapuram, at sundhed må defineres i direkte relation til eller måske snarere som mulighedsbetingelse for "det værdige liv", og at sundhed i denne forstand er det helt centrale element for retfærdighed (Venkatapuram, 2011: 60-61). Venkatapurams kapabilitetsteori tager således udgangspunkt i en påstand om sundhedens særegne og centrale karakter som værende en såkaldt *meta*-kapabilitet, det vil sige den afgørende frihed, et menneske kan besidde, idet den giver adgang til andre vigtige friheder i livet. Baggrunden for at nå dertil er Venkatapurams kobling mellem den normative sundhedsdefinition, som han låner fra Nordenfeldt (2007), og Nussbaums liste af kapabiliteter. Venkatapuram konkluderer på den baggrund, at udtrykket "at være sund" ifølge kapabilitetsteorien skal forstås som, "to have a sufficient level of capabilities of pursuing life plans in contemporary global society that is commensurate with equal human dignity" (Venkatapuram, 2011: 168).

Venkatapurams kapabilitetsteori har åbenlyst store konsekvenser for vores opfattelse af sundhed såvel som retfærdighed i sundhed. Hvorvidt hans teori er plausibel er udenfor mit fokus her, men jeg skal bemærke, at jeg har diskuteret dette spørgsmål andetsteds (se artikel 5). Det væsentlige her er, at Venkatapurams svar på spørgsmålene om, hvordan sundhed bør defineres, samt hvorvidt kapabilitetsteoriens ideal om retfærdighed er betinget af denne definition, er grundlæggende uforenelige med Norman Daniels' svar på samme spørgsmål. Der synes altså ikke umiddelbart at være konsensus om en egentlig kapabilitetsbaseret teori om retfærdig sundhed, hvilket peger på et stadigt behov for yderligere teoretisering på området. Jeg afslutter min gennemgang af kapabilitetsteorien med denne pointe.

Kapitel 3. Metode

Statskundskab⁵ eller politologi er den videnskabelige disciplin, der omhandler den politiske verden, dens strukturer og aktører, fænomener og institutioner. Med *normativ politologi* ønsker jeg at referere til den del af statskundskaben, der omhandler normative spørgsmål, og som søger at nå til normative konklusioner. Den normative politologi adskiller sig fra den mere udbredte empirisk funderede statskundskab, idet den har til formål at vurdere, evaluere og begrunde moralske principper, der finder anvendelse i den politiske verden, snarere end at forsøge at forstå eller forklare denne. Normativ politologi falder ind under den undertiden anvendte men ofte lidt kejtede samlebetegnelse *politisk teori*, men er her igen forskellig fra de dele af politisk teori, som har til hensigt at forklare snarere end at vurdere og begrunde. Normativ politologi låner centrale elementer fra den politiske filosofi, men har alligevel sin berettigelse som en videnskabelig disciplin indenfor det bredere felt af statskundskab.

Typisk er statskundskab en deduktiv videnskab. Det vil sige, at den på baggrund af allerede kendte forhold, stammende fra eksisterende teori eller fra tidligere videnskabelige undersøgelser, opstiller testbare hypoteser om endnu ikke undersøgte forhold, som den så søger at be- eller afkræfte ved inddragelse af målinger af den "virkelige" verden. Den såkaldte "hypotetisk-deduktive metode"⁶ kan således anses for at være en bred anvendelig samlebetegnelse for store dele af statskundskaben. Dette står i kontrast til den induktive eller eksplorative videnskab, hvor formålet er at etablere teori på baggrund af data – snarere end den anden vej rundt. Dermed ikke sagt, at induktiv metode ikke har en rolle at spille indenfor statskundskaben. Men det forholder sig rimeligvis sådan, at den deduktive metode er standard som fremgangsmåde indenfor den politologiske videnskab.⁷

Den hypotetisk-deduktive metode har følgende struktur:

⁵ Dette kapitel er i lettere revideret form accepteret til udgivelse som artikel i *Politik* under titlen "Om metoden i normativ politologi".

⁶ Se Popper, 2002.

⁷ Clarke & Primos studier af artikler i de tre førende politologiske tidsskrifter støtter op om denne betragtning (2007).

- (i) Hypotese H opstilles på baggrund af eksisterende teori.
- (ii) Implikation I udledes af H og den tilhørende eksisterende teori.
- (iii) Ved undersøgelse konstateres enten I , hvorved H styrkes, eller *ikke- I* , hvorved H afkræftes.

Den hypotetisk-deduktive metodes succes er afhængig af, hvilke grunde man kan give for sin konklusion om hypotesen. Statskundskabens generelle udgangspunkt som værende en empirisk videnskab foreskriver, at grundlaget for videnskabelige konklusioner stammer fra indsamling af data (Klemmensen, Andersen & Hansen, 2011: 19-21; Hellevik, 1999: 12). Med andre ord: Man giver grunde for sine konklusioner ved at pege på, hvordan verden i virkeligheden forholder sig. For eksempel kan en bekræftende observation på baggrund af en teoretisk forudsigelse om forventet vælgeradfærd som følge af en given mediebegivenhed give os grund til at acceptere visse (og afvise andre) teoretiske opfattelser af mediernes rolle i politik. Lad os kalde sådanne grunde *empirisk baserede grunde*.

Selvom det utvivlsomt forholder sig sådan, at mainstream statskundskab primært er interesseret i empiriske forskningsspørgsmål, skal man være påpasselig med at gøre empirisk baserede grunde til en politologisk stereotyp. Indenfor den normative del af politologien kan det være svært at give sådanne empirisk baserede grunde, og det vil i de fleste tilfælde også være meningsløst. Hvis man eksempelvis som denne afhandling ønsker svar på, hvilken fordelingsstruktur der er den mest retfærdige, er det svært at forestille sig, at en måling eller observation af den egentlige verden kan udgøre en legitim grund for, hvad end konklusionen måtte være. Problemet er, at den normative videnskab på sin vis er interesseret i verden, som den *burde* være, og det giver således ikke altid mening at henvise til, hvordan verden i virkeligheden ser ud. Det betyder ikke, at den normative politologi kan tillade sig ikke at forholde sig til gældende fakta, og heller ikke, at den ikke gør det (Lippert-Rasmussen, 2011). Det betyder bare, at der er visse spørgsmål, som fakta ikke kan hjælpe os med at besvare. Den normative politologi omhandler *også* (og måske især) denne type spørgsmål.

I stedet peger den normative politologi ofte på *evaluative grunde* for at nå sine konklusioner. Med evaluative grunde skal jeg her forstå grunde, der baserer sig på etiske overbevisninger, normative principper og teorier. Jeg skal i det følgende gå mere i dybden med, hvad dette er, og hvordan det mere specifikt kommer til udtryk, men lad mig her først fremlægge den helt grundlæggende påstand, at de evaluative grunde er relevante, fordi de er de bedst egnede til at legitimere konklusioner på normative forskningsspørgsmål. Det er således ikke (bare), fordi der ikke er data til rådighed, at

man tyr til denne form for begrundelse, men fordi man anser sådanne grunde som de mest (og i mange tilfælde de eneste) valide grunde til at komme med normative konklusioner. Som vi skal se i dette kapitel, er anvendelsen af evaluative i stedet for empirisk baserede grunde fuldt kompatibelt med den hypotetisk-deduktive karakter, som tilskrives størstedelen af den politologiske forskning.

3.1 Den normative politologiske metode: at give evaluative grunde

I en meget populær forelæsningsserie om retfærdighed, indleder Harvard-filosoffen Michael Sandel sin introducerende forelæsning med nogle generelle betragtninger om den normative filosofis væsen og virke.

Filosofien, fortæller han, belærer os og foruroliger os ved at konfrontere os med det, vi allerede ved [...] Den fungerer ved at tage det, vi allerede ved fra velkendte situationer, som vi ikke sætter spørgsmålstegn ved, og gøre det mærkeligt [...] Filosofien fremmedgør os fra det velkendte; ikke ved at tilføre ny information, men ved at invitere til og ved at fremprovokere en ny måde at anskue på.⁸

Citatet fortæller os ikke meget om en egentlig videnskabelig metode (forstået som en klart struktureret fremgangsmåde, som videnskaben bør følge) eller om, hvordan filosofi praktiseres eller bør praktiseres. Alligevel forholder citatet sig til den grundlæggende fremgangsmåde, der i nyere tid anvendes indenfor store dele af den politiske filosofi og den politiske teori.

Citatet indeholder tre væsentlige elementer. For det første tages der udgangspunkt i det allerede velkendte; for det andet er målsætningen at nå frem til en ny anskuelse eller en ny måde at anskue på; og endelig for det tredje opnås denne målsætning, uden at der tilføres ny information. De første to elementer virker ikke til at være særlige egenskaber for den normative videnskab, taget i betragtning hvad jeg ovenfor har sagt om statskundskabens grundlæggende brug af den hypotetisk-deduktive metode. De fleste former for politologisk videnskab tager udgangspunkt i teoretisk baserede antagelser om den verden eller de objekter, de undersøger, og søger på den baggrund at fremsætte mere eller mindre provokerende og i øjnefaldende hypoteser, og i kraft af disse be- eller afkræftelse søger man at fremtvinge en ny anskuelse af det undersøgte. De første to elementer, jeg har fremhæ-

⁸ Citatet fremstår her i egen fri oversættelse (original kan findes her, efter 17 min., 50 sek.: <http://www.justiceharvard.org/2011/03/episode-01/#watch>).

vet, synes således bare at henvise tilbage til den deduktive videnskabelige fremgangsmåde. Det særligt karakteristiske for den normative videnskab er det tredje element, som Sandel fremhæver, at den når frem til sine konklusioner (sin nye måde at anskue på) uden at tilføje *ny* information. Sandel understreger hermed den normative videnskabs afhængighed af at kunne begrundede sine konklusioner uden henvisning til data.

Det ville så være naturligt at spørge, hvordan den gør dette. Det korte svar er, at den fremstiller og evaluerer grunde, der er baseret på et allerede eksisterende system af normative overbevisninger. Den normative politologis metode fungerer ved, at man tager udgangspunkt i de mest sikre etiske betragtninger, domme eller synspunkter, og konfronterer disse med generelle normative principper eller teorier med henblik på at se, hvor der er bedst overensstemmelse. Af de mere generelle principper og teorier kan man så igen udlede etiske implikationer, nye synspunkter og betragtninger som følger af teorierne, indtil man til sidst har et kompliceret, men etisk funderet system af principper, teorier og domme. Idéen er så, at disse gentagende kan testes imod nye synspunkter, principper og teorier med det formål at undersøge, om systemets dele skal afvises, revideres eller nytænkes. Metoden er udtryk for en kohærentisme, hvor alle normative elementer i det givne system konstant udfordres og evalueres på baggrund af deres sammenhæng med andre normative elementer og med systemet i sin helhed (Daniels, 1979; Lippert-Rasmussen, 2005). Ingen synspunkter, principper eller teorier er i udgangspunktet immune for revision, men systemets sammenhængskraft centrerer om de elementer, der indeholder den største grad af sikkerhed.

Den normative politologis metode giver grunde for sine konklusioner ved at henvise til, hvad der ville være fornuftigt at acceptere eller konkludere i henhold til de givne omstændigheder. Her er det essentielt, at "fornuften" er en repræsentativ fornuft; *ikke* én konkret persons opfattelse. Pointen er, at for at kunne være en tilstrækkelig ambassadør for "fornuften" i sin abstrakte form må en person frigøre sig fra de partikulære omstændigheder, der gør ham ude af stand til at anskue de normative problemstillinger fra en fornuftig synsvinkel. I den moralfilosofiske tradition forekommer fornuftens ambassadør i forskellige former (fra Platons personificeringer af Sokrates til utilitarismens henvisning til den upartiske tilskuer). I nyere tids normative politologi forefindes fornuftens ambassadør som oftest ved at involvere læseren på en måde, der gør ham til repræsentant for den almene fornuft. Man baserer sig på almen kendt logik og går frem ved at henføre læseren til det grundlæggende fornuftige i at acceptere det foreliggende arguments præmisser. Et eksempel herpå er Ronald Dworkins kritik af princippet om velfærdslighed (Dworkin, 1981). Dworkin beder læseren forestille sig en person, Louis, som

har ekstremt dyre præferencer. Medmindre Louis har adgang til strandhøjleæg og dyre vine, vil han ikke have samme grad af velfærd (tilfredshed eller ønskeopfyldelse) som andre, og da princippet om velfærdslighed foreskriver, at folk alt andet lige har lige meget velfærd, følger det af princippet, at Louis skal have tildelt en større andel af samfundets ressourcer end andre. Dworkin henviser til den almene fornuftige persons skepsis i henhold til denne implikation og konkluderer på den baggrund, at vi må forkaste princippet om velfærdslighed. De normative grunde, som Dworkin her i særdeleshed og den normative politologi som helhed giver, får således deres legitimitet fra at være alment acceptable blandt fornuftige personer. I det følgende afsnit skal jeg kort skitsere John Rawls' *reflekterede ligevægt*, som anses for standardmetoden indenfor normativ statskundskab, samt Martha Nussbaums såkaldte *interne essentialisme*. Begge metoder anser jeg for versioner af den normative politologiske metode.

3.2 To versioner, samme metode

Som nævnt er anvendelsen af evaluative grunde den altovervejende typiske fremgangsmåde indenfor den normative politologi. Selvom den findes i forskellige varianter, og forskellene imellem disse løbende diskuteres, bygger de grundlæggende på den samme struktur, som ovenfor skitseret. Da mit formål her er at redegøre for metoden snarere end at diskutere dens forskellige udlægninger, vil det være tilstrækkeligt blot at bemærke et par forskellige udlægninger af metoden og at pointere, hvordan disse forholder sig til den grundlæggende struktur. I det følgende skal jeg fremhæve først John Rawls' *reflekterede ligevægt* som standardversionen indenfor den normative politologi og dernæst Martha Nussbaums *interne essentialisme*. Man kunne fremhæve en lang række af versioner af den normative politologiske metode, men valget af de to nævnte synes tilstrækkeligt. Den første er et oplagt sted at begynde, grundet dens status som standardmetode i litteraturen.⁹ Nussbaums version er et vigtigt alternativ her, idet denne forholder sig meget direkte til retfærdiggørelsen af kapabilitetsteorien, som udgør hele afhandlingens overordnede tema, men det er påstanden, at denne version på et helt grundlæggende plan følger samme struktur. Med andre ord: Man kan anse de to versioner som forskellige anvendelser af den selv samme normative politologiske metode.

⁹ For at få et indtryk af betydningen af Rawls' fremgangsmåde se eksempelvis Sen, 2009: 54; Scanlon, 2000: 213; Cohen, 2008: 343.

3.2.1 Rawls' reflekterede ligevægt

Den grundlæggende mekanisme i Rawls' reflekterede ligevægt er en løbende afvejning af moralske domme og moralske principper og teorier imod hinanden. Udgangspunktet for at opnå reflekteret ligevægt er velovervejede moralske domme (eller intuitioner), med hvilket Rawls mener, "those rendered under conditions favorable to the exercise of the sense of justice" (Rawls, 1971: 47). Vi bør altså se bort fra domme foretaget under forhold, der sandsynliggør moralsk fejlbedømmelse (så som at være under pres eller i tidsnød, når vi strategisk sigter på at opnå noget bestemt osv.). Når et sæt af sådanne velovervejede domme er konstrueret, bør det konfronteres med forskellige sæt af moralske principper og genovervejes i lyset af disse på et højere abstraktionsniveau. For at eksemplificere det lidt kan man forestille sig, at man spørger sig selv: Hvilke generelle principper refererer jeg til, idet jeg kommer med disse moralske domme? Det kan være, at nogle af de vurderinger, man i udgangspunktet havde foretaget, skal revideres på baggrund af de principper, man kommer frem til. Ligeledes er det muligt, at nogle af principperne må tilpasses de domme, man i udgangspunktet kom med, men på et givent tidspunkt vil man nå frem til et "match" imellem principper og velovervejede moralske vurderinger.

Man kan anse denne umiddelbare sammenhørighed mellem domme og principper som en "snæver" reflekteret ligevægt (Daniels, 1979: 257). En mere "bred" reflekteret ligevægt opnås, idet sammenhørigheden af moralske domme og principper også bliver informeret af en række teorier om gældende baggrundsforhold, så som teorier om den menneskelige persons kapaciteter samt om regler og normer for social interaktion (Daniels, 1979: 260), og revideret på baggrund af disse. Den brede reflekterede ligevægt opstår så som en samhörighed på tre forskellige niveauer af henholdsvis velovervejede domme, moralske principper og baggrundsteorier, og en løbende evaluering og potentiel revidering er mulig (og måske endda påkrævet) på samtlige niveauer.

Bredt forstået kan den reflekterede ligevægt opfattes som et kohærent system af normative enheder (henholdsvis velovervejede domme, moralske principper og baggrundsteorier). Det betyder også, at systemets fundament ligger i enhedernes sammenhæng. Visse enheder vil være stærkere funderet i systemet end andre, grundet at de enten har en meget stærk relation til andre enheder eller har relationer til mange af de andre enheder. Man kan beskrive dem som systemets "nodalpunkter" – for at bruge en reference til generel videnskabsteoretisk kohærentisme. At afskrive sådanne kerneelementer (eller nodalpunkter) vil kræve omfattende revisioner af systemet (og

de andre elementer heri), og netop dette giver disse elementer et stærkt fundament. Et eksempel er den moralske dom: "det er forkert at forvolde skade på andre personer uden grund". De fleste vil dele denne opfattelse i al dens umiddelbarhed uden at behøve at henvise til nogen form for teori eller moralsk princip. Og at afvise den synes at kræve omfattende revideringer af vores moralske system af domme, teorier og principper. For eksempel ville det kunne kræve, som Daniels pointerer, at vi forestiller os en verden med en noget anderledes opfattelse af det at være en "person" end vores gængse (Daniels, 1979: 267).

Når vores velovervejede domme og moralske principper i lyset af de relevante baggrundsteorier mødes i en reflekteret ligevægt, bør denne udfordres ved at konfrontere en lang række tænkelige scenarier af både aktuel og hypotetisk karakter for at undersøge, om den etablerede ligevægt har acceptable implikationer i disse og lignende situationer (Rawls, 1971: 52; Daniels, 1979; Lippert-Rasmussen, 2011: 299). Hvis implikationerne er acceptable, giver det os yderligere grund til at hævde netop dette system af domme, teorier og principper. Hvis implikationerne er uacceptable, har vi grund til at overveje, om vi bør revidere systemets enheder, det vil sige vores domme, principper eller teorier. Vi kan her se, hvordan reflekteret ligevægt som udtryk for den normative politologiske metode anvender den selv samme hypotetisk-deduktive logik, som også den empiriske statskundskab følger.

- (i) Hypotese H opstilles på baggrund af eksisterende system af velovervejede domme, moralske principper og teorier om gældende baggrundsforhold.
- (ii) Implikation I udledes af H samt eksisterende system.
- (iii) Ved undersøgelse konstateres enten accept af I , hvorved H styrkes, eller accept af *ikke- I* , hvorved H afkræftes.

Hypotesen H udgøres her af det princip eller den moralske regel, som vi ønsker at udfordre. Implikationen I udledes som en konsekvens af det moralske princip i hypotesen, og undersøgelsen udgøres af en vurdering af, hvorvidt det ville være fornuftigt at acceptere I .

Det vil her være nyttigt med et eksempel, så lad mig helt kort vende tilbage til Dworkins Louis, som har ekstremt dyre præferencer (Dworkin, 1981). Lad den moralske regel, vi ønsker at undersøge, sige følgende: *En situation er retfærdig, hvis og kun hvis alle er stillet lige med hensyn til velfærd.* Denne regel udgør hypotesen H i vores deduktive model. En implikation I af denne regel er, at der, for at en given fordeling kan siges at være retfærdig (det vil

sige, at alle har samme grad af velfærd), kræves omfordeling af ressourcer, således at folk med ekstremt dyre præferencer tildeles en større andel af ressourcer end andre (og end det, der svarer til deres "lige andel"). Da implikationen / er uacceptabel (ifølge Dworkin), bør vi revidere eller afvise den moralske regel om velfærdslighed. Dette siger i sig selv ikke noget om, hvordan vi bør revidere reglen, eller om hvilken regel vi skal foretrække i stedet. Men det fortæller os i det mindste noget om, hvad en moralsk regel, hvis implikationer vi burde acceptere, skal være i stand til. Dworkins pointe er her, at den ikke bør være afhængig af variation i individuelle præferencer.¹⁰ Teoretikere, der modsat Dworkin anser reglen om velfærdslighed for at være en mere sikker etisk betragtning, må som alternativ drage den konklusion, at vi må revidere vores intuition om Dworkins eksempel, således at / ikke anses for uacceptabel.

3.2.2 Nussbaums interne essentialisme

Martha Nussbaum præsenterer en objektiv liste af ti centrale kapabiliteter i sit arbejde med at forsvare og videreudvikle Amartya Sens kapabilitetsteori (se kapitel 2). Pointen er ifølge Nussbaum, at listen udgør kapabiliteter, der er en så fundamental del af det menneskelige liv, at et liv foruden en hvilken som helst af dem vil kunne betegnes som umenneskeligt eller uværdigt. For at kunne begrunde denne kritiske vigtighed af de pågældende kapabiliteter behøver Nussbaum en pålidelig begrundelse, og ligesom andre repræsentanter for den normative politologi henviser hun til evaluative grunde for at acceptere sit perspektiv.

I sine tidligere værker gør hun dette ved at opstille en moralsk funderet intern essentialisme. For eksempel skriver hun (1988: 177):

for Aristotle, as texts clearly show, the question as to whether a certain function is or is not part of our human nature is a certain special sort of evaluative question, namely, a question about that function is so important that a creature who lacked it would not be judged to be properly human at all. This question is answered like any other Aristotelian ethical question: namely, by looking at the evaluative beliefs of the many and the wise.

Som citatet viser, mener Nussbaum, at begrundelsen skal findes ved at henviser til moralske vurderinger, der for det første vinder bred appel, og for det andet, ligesom Rawls' initiale moralske domme, er velovervejede. Dette kan

¹⁰ I litteraturen findes forskellige bud på alternative regler, som overholder dette. De mest anerkendte erstatter "velfærd" med enten ressourcer, kapabiliteter eller *mulighed for velfærd*.

ses som et eksempel på at inddrage den almene menneskelige fornuft, hvorved hun søger at finde rimeligt grundlag for acceptable konklusioner uden at inddrage empiriske iagttagelser, observationer eller lignende af mere faktuel karakter. Denne praksis kan retfærdiggøres, mener hun, som hun skriver andetsteds, fordi (1992: 208):

Human nature cannot, and need not, be validated from the outside, because human nature just *is* an inside perspective, not a thing at all, but rather the most fundamental and broadly shared experiences of human beings living and reasoning together.

Selvom citatet her afslører, at Nussbaum ikke mener, at de centrale menneskelige kapabiliteter i tilstrækkelig grad kan retfærdiggøres på et database-ret grundlag, så er der faktisk foretaget empiriske studier (baseret på spørgeskemadata), som dokumenterer, at vigtigheden af de pågældende kapabiliteter, der er at finde på Nussbaums endelige liste, i overvejende grad bekræftes af personers oplevelse af, hvad der udgør kritiske aspekter af et menneskeligt liv (Wolff & de-Shalit, 2006). Ikke desto mindre gør Nussbaum det her klart, at den afgørende begrundelse for hendes liste udgøres af evaluative grunde og ikke empiriske målinger af personers faktiske holdninger.

Nussbaum hævder i sine senere værker, at det metodiske udgangspunkt for hendes udvikling af kapabilitetsteorien er fuldt kompatibelt med Rawls' reflekterede ligevægt, og at hun tilskriver sig denne form for abstrakt metode, som jeg anser for standardversionen af normativ politologisk metode (Nussbaum, 2000: 102; 2006: 5; 2011: 79). Selvom flere har anset dette for et metodisk skifte i Nussbaums filosofiske praksis,¹¹ mener jeg, at det snarere må betragtes som et skifte i perspektiv og en indrømmelse af den nødvendige vigtighed af Rawls' reflekterede ligevægt, end det er et egentligt skifte i metode. Pointen er, at den interne essentialisme sådan set er bibeholdt i Nussbaums senere værker, idet hun stadig arbejder ud fra en teoretisk kerne af centrale menneskelige kapabiliteter, som er konstrueret og udviklet på baggrund af (ide)historisk og filosofisk praksis, selvom hun tilegner sig Rawls' reflekterede ligevægt som den afgørende "proces", der løbende skal udfordre og teste dette normative teoretiske udgangspunkt (Nussbaum, 2011: 77). I det mindste skulle det gerne fremgå af min korte gennemgang her, at både Rawls' reflekterede ligevægt og Nussbaums interne essentialisme er sammenfaldende i den forstand, at de går frem ved at henvise til evaluative grunde, hvis validitet hviler på, at de er acceptable for den alment fornuftige

¹¹ Se for eksempel Claassen & Düwell, 2012.

person. Lighedspunkterne på de to synes for mig større end forskellene i det perspektiv.

3.3 Om tankeeksperimenter og at bruge "intuitioner" som data

Som det fremgår af vigtigheden af at give evaluative grunde, spiller "intuitioner" en væsentlig rolle for den normative politologiske metode. Bekræftelsen eller tilbagevisningen af et givet moralsk princip bygger typisk på en intuitiv vurdering af, hvorvidt implikationen /er acceptabel. Det er vigtigt at bemærke, at "intuition" her ikke refererer til ordets dagligdags betydning af "umiddelbar mavefornemmelse" (Daniels, 1979: 271) eller noget, der særligt tilskrives den fintfølelse kvindelige dømmekraft, men igen henviser til velovervejede moralske vurderinger eller domme. Endvidere ligger der også i "det intuitive" i denne forstand, at det som regel er bredere end blot den enkeltes vurdering, men snarere refererer til en fælles intuitiv kraft (eller igen, hvordan den alment fornuftige person ville respondere på en given situation).

En typisk måde at teste moralske principper imod intuitionen er at opstille tankeeksperimenter. Idéen er, at fordi principperne er udtryk for almengyldige regler, er det nødvendigt for en vurdering af deres gyldigheds grænse at teste deres implikationer i alle mulige situationer, hypotetiske som aktuelle (Lippert-Rasmussen, 2011). Tankeeksperimenterne er typisk designet til at illustrere en bestemt implikation af det testede princip, og det vil som regel klart fremgå af eksperimentets kontekst, hvorvidt princippet implikation er "intuitivt" acceptabel eller ej. Hvis dette ikke klart fremgår, tyder meget allerede her på, at tankeeksperimentet ikke er tilstrækkelig succesfuldt. Lad mig fortsætte her med et par eksempler.

I en meget anerkendt (omend omdiskuteret) artikel retter Elizabeth Anderson en kritik af en bestemt retfærdighedsopfattelse, som hun kalder *held-egalitarisme*, hvilende på et princip, der hævder, at det er uretfærdigt, hvis nogen er dårligere stillet end andre af grunde, som de ikke selv har kontrol over. Anderson argumenterer blandt andet for, at held-egalitarismen ikke er i stand til at anerkende, at selvskyldigt tilskadekomne har et retfærdigt krav på behandling selv i tilfælde, hvor de er kommet alvorligt til skade, hvilket hun mener, at de fleste vil finde for kynisk en retfærdighedsopfattelse. Andersons argument baserer sig på følgende tankeeksperiment (Anderson, 1999: 295-296):

Consider an uninsured driver who negligently makes an illegal turn that causes an accident with another car. Witnesses call the police, reporting who is at

fault; the police transmit this information to emergency medical technicians. When they arrive at the scene and find that the driver at fault is uninsured, they leave him to die by the side of the road. According to Rakowski's doctrine, this action is just, for they have no obligation to give him emergency care. No doubt, there are sound policy reasons for not making snap judgments of personal responsibility at the scene of an emergency. The best policy is to rescue everyone and sort questions of fault out later. But this is of no help to the luck egalitarian. There is the uninsured driver, hooked up to a respirator, fighting for his life. A judicial hearing has found him at fault for the accident. According to Rakowski, the faulty driver has no claim of justice to continued medical care. Call this the problem of *abandonment of negligent victims*.

Andersons argument følger en *modus tollens*-form, det vil sige, at det bygger på en logisk gyldig struktur, som vi også kender fra fremgangsmåden i den hypotetisk-deduktive metode:

- (i) Hvis H , så I
- (ii) Ikke I
- (iii) Ergo: Ikke H .

Den første præmis (i) er hypotetisk og bygger på en påstand om følgen af implikationen I fra hypotesen H . Den anden præmis (ii) afviser implikationen I . Og konklusionen (iii) følger af accepten af de to foregående præmisser, det vil sige, at man kan umuligt afvise (iii), hvis man accepterer (i) og (ii). Overført på Andersons argumentation:

- (i) Hvis (H) held-egalitarismen er holdbar, så (I) er det retfærdigt at afslå hjælp til selvskyldigt tilskadekomne
- (ii) Det er *ikke* (I) retfærdigt at afslå hjælp til selvskyldigt tilskadekomne
- (iii) Ergo: (H) held-egalitarismen er *ikke* holdbar.

Andersons tankeeksperiment er designet til at underbygge den normative præmis (ii), hvilket vil sige at vise, at det ikke er retfærdigt at afslå hjælp til selvskyldigt tilskadekomne. Hvorvidt dette lykkes hende, er omdiskuteret og vældig interessant, men udenfor mit fokus her. Bemærk dog, at da argumentet er logisk gyldigt, det vil sige, at konklusionen følger af præmisserne, så kan det kun tilbagevises ved at forkaste enten (i), altså at I følger af H , eller (ii), at vi bør forkaste I . Forsvarere for held-egalitarisme har forfulgt begge strategier (Segall, 2010a; 2010b; Voigt, 2007). Pointen her var dog blot at vise, hvordan tankeeksperimentet anvendes til at teste hypotesers implikationer imod den alment fornuftige intuition.

Et kendetegn ved tankeeksperimenter er, at de er *tankeeksperimenter*. Med andre ord er det kun fantasien, der sætter grænser for, hvilke omstændigheder eksperimentet skal indeholde. Dette kendetegn har fået flere til at kritisere den undertiden meget kreative brug af tankeeksperimenter for at gøre den normative politologi virkelighedsfjern og derfor begrænse dens anvendelighed i realistiske sammenhænge (Elster, 2011). Kritikken understreger vigtigheden af at forstå tankeeksperimenter og deres anvendelighed *rigtigt*, hvilket kan være svært nok, men som en kritik af selve brugen af tankeeksperimenter generelt er den utilstrækkelig. Pointen er, at fordi den normative politologi omhandler normative princippers almengyldighed, så er det nødvendigt at forholde sig til disses implikationer i både aktuelt realistiske og i hypotetisk mulige scenarier. Lad mig igen her konsultere et eksempel.

I et forsøg på at udfordre, hvad han kalder "selvejerskabsteser", opstiller Kasper Lippert-Rasmussen følgende scenarie, der er en revideret udgave af et mere traditionelt eksempel, som i modsætning til hans har til formål at forsvare selv samme tese. Lippert-Rasmussen skriver (Lippert-Rasmussen, 2008: 98):

[...] let us consider an eye redistribution scheme in which half the population is born with two *pairs* of eyes and the other half with no eyes. In sighted individuals, one pair of eyes is located normally and fulfills the usual function. The other pair is located *inside* the human body, say, in the shoulder. Although this latter pair would enable those who have them to see if they were surgically moved to the eye sockets, they play no role where they are. Indeed they cannot perform any visual or other bodily function without being moved. Suppose further that the body of a person born with two pairs of eyes will expel the spare pair when that person reaches twenty years of age. The pair can then easily be reabsorbed into the shoulder of its owner, or the owner can transfer his spare eyes to a blind person. Typically people will feel alienated from their spare pair of eyes in the same way that the main character in Sartre's *Nausea*, Antoine Roquentin, feels alienated from his hand when he perceives it as a crab lying on its back moving its legs and claws. As it happens the state implements a compulsory redistributive scheme in which whenever a person's body expels a nonoperative pair of eyes, these are appropriated and transplanted into a blind person, giving him normal sight.

Konfronteret med dette scenarie, konkluderer Lippert-Rasmussen, ville de fleste finde,¹² at der ikke er noget moralsk forkert i en omfordeling af øjne, men dette synspunkt er uforeneligt med selvejerskabstesen, og derfor udgør eksemplet her en udfordring for denne tese. Så eksemplet her anvendes til at illustrere, at selvom man sagtens kan forestille sig situationer, hvortil selvejerskabstesen synes at give de rigtige svar, så kan man ligeledes forestille sig situationer, hvor den giver uacceptable svar. At det pågældende eksempel kontekst er langt fra, hvordan vores verden reelt ser ud, er ikke et problem for det principielle argument. Pointen er jo, at tankeeksperimentet er designet på en måde, der gør, at selvejerskabstesen netop burde gøre sig gældende i den givne kontekst, og konklusionen bygger på, at når det så viser sig ikke at være tilfældet, så har vi gode grunde til at betvivle tesens gyldighed.

Tankeeksperimenter kan for mange virke en smule abstrakt og virkelighedsfjernt, men måske særligt derfor kan det være nyttigt at overveje, hvordan brugen af dem kan forstås i sammenligning med andre metodiske redskaber indenfor statskundskaben. For det første er det nyttigt at tænke på, at tankeeksperimenter er *eksperimenter*, hvorfor man til en vis grad kan sammenligne dem med anvendelsen af eksperimenter indenfor de mere empiriske dele af statskundskaben. Grundlogikken i et eksperiment er, at man manipulerer de uafhængige variable og måler effekten af denne manipulation på den afhængige variabel (Andersen, Binderkrantz & Hansen, 2010: 76). På den måde kan man være sikker på årsagssammenhængens retning, og man har en rimelig robust indikator for, at forskelle målt på den afhængige variabel skyldes de manipulerede forhold ved de uafhængige variable. Selvom den normative videnskabs fokus ikke er på årsagssammenhæng, kan man alligevel genfinde noget af den samme logik i tankeeksperimenter. Ved at manipulere konteksten, hvori et moralsk princip, man er interesseret i at undersøge, figurerer, kan man vurdere princippet's gyldighed på baggrund af dets implikationer. Også her gør det sig gældende, at man på grund af manipulationen (det vil sige, hvordan man har designet konteksten) kan være sikker på, at det netop er af det pågældende undersøgte princip, at implikationen følger. Selvom fokus er en smule anderledes, synes logikken at være den samme.

For det andet er det værd at bemærke, at brugen af konstruerede scenarier ikke er et metodisk redskab, der er særegent for den normative polito-

¹² Bemærk, at Lippert-Rasmussen her med henvisning til *de fleste* helt i overensstemmelse med den normative politologiske metode henviser til den alment fornuftige ambassadør, ligesom Nussbaums "the many and the wise", den upartiske tilskuer, osv.

logi. Indenfor visse nyere former for politologiske studier anvender man kontrafaktisk logik til at konstruere supplerende cases, på baggrund af hvilke, og informeret af den mest plausible tilgængelige teori og eksisterende empiriske resultater, man forudsigende forestiller sig, hvordan udfaldet i disse cases ville have været (Ragin & Sonnett, 2004; Skaaning & Kvist, 2010: 254). Ligesom med empiriske eksperimentelle design er man her interesseret i at afdekke årsagssammenhænge og forklaringer, hvorimod den normative politiske videnskab er interesseret i, hvorvidt moralske principper og regler har acceptable implikationer. Men måske det alligevel kan være med til at fjerne en smule af det særligt eksotiske og fremmedgjorte ved anvendelsen af tankeeksperimenter, at kontrafaktisk logik rent faktisk også praktiseres andetsteds i politologien.

3.4 Men intuitioner er jo ikke data ...

Det står tilbage at overveje metodens begrænsninger efter at have skitseret den normative politologiske metode og forklaret og begrundet brugen af moralske intuitioner som udgangspunkt for en evaluering af moralske principper og regler. Her står det helt klart, at vores intuitioner, lige meget hvor stor tiltro til dem vi end måtte have, ikke er det samme som egentlige empiriske målinger. Med andre ord: Intuitioner er *ikke* data. Spørgsmålet er derfor, om intuitioner er et pålideligt grundlag for videnskabelig argumentation, og om den normative politologi ender med at være for urealistisk til at finde anvendelse i den konkrete politiske virkelighed.

En af de mest velkendte kritikere af den normative politologiske metode (og særligt i dens standardudformning som Rawls' reflekterede ligevegt) hævder, at intuitioner *ikke* udgør et pålideligt videnskabeligt grundlag. Et element af denne kritik hævder, at moralske intuitioner i den normative videnskab ikke rimeligvis kan udføre den rolle, som data spiller i empirisk videnskab, da man ikke har et pålideligt grundlag for at acceptere dem (Brandt, 1998; Singer, 2005). Problemet er, at selvom vores intuition i en given situation muligvis er overensstemmende med andre moralske intuitioner samt med vores bedste teorier og principper i et kohærent system, så er der ikke givet pålidelige grunde for, hvorfor vi skal acceptere dem. Sat på spidsen, så er sammenhængende fiktion stadig *bare* fiktion.

Jeg har her hverken plads eller snilde til at imødegå denne kritik fuldstændigt, men jeg skal i stedet kort skitsere, hvad jeg tror, er det bedste mulige svar. For det første hævder den normative politologiske metode ikke, at intuitioner skal udføre *samme* rolle, som data gør for empirisk videnskab. Tværtimod kan intuitioner, som jeg igen må minde om er velovervejede mo-

ralske domme, nok bedre karakteriseres og forstås i sammenligning med teoretiske påstande (Daniels, 1979: 270). Hvorvidt dette betyder, at vi ikke har pålidelige grunde til at acceptere dem, afhænger af, hvad vi lægger i, at noget er "pålideligt". Det er åbenlyst, at den normative politologi ikke baserer sig på den samme type pålidelighed som empirisk baseret videnskab. Empiriske observationer synes at have en karakter, der gør konklusioner baseret herpå forholdsvist troværdige. Konklusioner af typen, "jeg ved, at det var butleren, for jeg så det selv" synes således langt stærkere end konklusioner baseret på evaluative grunde, fordi det er sværere at betvivle observationen end den normative intuition. Men selvom det muligvis betyder, at normative intuitioner indeholder en mindre grad af pålidelighed end empiriske observationer, betyder det ikke nødvendigvis, at de ikke er pålidelige. Bemærk, at Rawls' reflekterede ligevægt tog afsæt i vores mest sikre moralske domme, det vil sige, at der således ikke blot er tale om henkastede mavefønelser eller kontingente synspunkter, men velreflekterede og rimeligt sikre moralske vurderinger. Selvom den samme pålidelighed ikke gør sig gældende her, som ved empiriske observationer, så er spørgsmålet, om det ikke i virkeligheden er tilstrækkeligt pålideligt.

Bemærk endvidere, at den normative politologi går hypotetisk-deduktivt frem ved at give evaluative grunde, der refererede tilbage til disse grundlæggende moralske domme. Essensen af dette bliver, at den normative politologi må bevæge sig fremad ved at give forsigtige hypotetiske konklusioner, der er åbne for den mulighed, at vores intuition er forkert. For eksempel kan man således ikke konkludere, at vi med nødvendighed må forkaste alle moralske principper, der tillader at forvolde skade på andre uden grund. I stedet må man nøjes med den mere beskedne konklusion, at *hvis* vi accepterer den umiddelbare moralske dom, at "det er forkert at forvolde skade på andre personer uden grund", *så* må vi nødvendigvis forkaste alle moralske principper, der tillader dette. Med andre ord: Argumentets holdbarhed bygger på det faktum, at vi ikke *både* kan acceptere den umiddelbare moralske vurdering (at ubegrundet skade på andre er forkert) og negationen af dens implikation (det vil sige accept af moralske principper, der tillader ubegrundet skade), og at det på baggrund af denne kontradiktion synes rimeligt åbenlyst, hvilken af de to man skal holde fast i. I min optik udgør det et ret stærkt og pålideligt grundlag for videnskabelige konklusioner.

Et andet ben af kritikken hævder, at den normative politologi grundet dens fokus på blot ideelle moralske principper og etiske evalueringer bliver urealistisk, forstået som fremmedgjort fra den egentlige politiske virkelighed. I kritikkenes kerne ligger en bekymring omkring den normative politologiske videnskabs anvendelighed og derfor berettigelse, idet den ikke har fodfæste

i egentlige politiske kendsgerninger (Dunn, 1993: 132; Geuss, 2008: 9; Galston, 2010). Kritikken udtrykker et ønske om politisk realisme i normativ politologi, men selvom dette kan lyde umiddelbart appellerende, er det slet ikke givet, at en sådan realisme er et hensigtsmæssigt videnskabeligt ideal her. I det omfang den normative politologi omhandler moralske principper og argumenter, som den på en systematisk, teoretisk og logisk baggrund forsøger at styrke eller afkræfte ved at give evaluative grunde for normative konklusioner, er der på sin vis helt intentionelt foretaget et fravalg af politisk realisme. Det var netop denne intention, der lå bag Rawls' udformning af den oprindelige position. Bagtanken er, at den politiske virkeligheds elementer af magtkamp og egennyttmaksimering udgør en uvelkommen støj eller bias på de normative evalueringer, som føder den normative politologis konklusioner, og som man derfor så at sige må "kontrollere for", før man kan introducere sit egentlige normative argument. På et helt overordnet plan kan realismekritikken altså ses som et oplæg til diskussion om, hvad der er den normative politologis endelige hensigt eller formål. Denne diskussion bør man tage seriøst, men for så vidt man accepterer, hvad jeg gør her, at den normative politologi har til hensigt at opstille og evaluere normative argumenter og konklusioner, så synes politisk realisme at være et noget malplaceret ideal.

Man kan så videre stille sig skeptisk overfor, om det overhovedet er muligt på denne måde at transcendere den politiske virkelighed og kontekst. Visse politiske teoretikere, der ofte omtaler sig selv som *kontekstualister*, afviser dette (Modood, 2009). De hævder i stedet, at normative teorier udspringer af, og derfor er uadskilleligt knyttet til, den specifikke kontekst, som de forholder sig til (Modood, 2009: 75). Problemet er ifølge kontekstualisterne, at man ikke meningsfuldt kan begrunde et synspunkt ved alene at appellere til generelle moralske principper og domme, idet disse får deres indhold fra den kontekst, de indgår i. Kontekstualismens kritik er en kærkommen og nyttig løftet pegefinger til normativ politologi om at forholde sig til den konkrete politiske verden, den er en del af, og ikke forfalde til højpandet abstrakt moralfilosofi. Spørgsmålet er, hvor langt kritikken rækker. Hvis pointen er, at normativ politologi bør medtage relevant kontekstuel information og betingende faktorer for de principper og domme, som den appellerer til i sine vurderinger, er kritikken relevant, men måske noget ukontroversiel. Langt det meste af normativ politologi placerer nøjsomt sine argumenter i den politiske kontekst, de var tiltænkt (Lægaard, 2009). Hvis kritikken omvendt går på, at moralske principper og domme slet ikke finder anvendelse i specifikke kontekster, synes den at gå et skridt for langt. Som det er klart pointeret her, anser den normative politologi ikke moralske principper og domme for at være abstrakte analytiske sandheder, men betragter dem som en del af et teore-

tisk funderet system, der konstant bør testes i og udfordres af specifikke situationer og kontekster, og som derfor bidrager, ikke ved at diktere rigtigt og forkert, men ved at give evaluative grunde for eller imod normative konklusioner. At sådanne grunde skulle være indholdsløse eller på anden vis diskvalificerede grundet deres generelle abstrakte karakter, synes for mig uholdbart. Skulle det være tilfældet, synes det umuligt på systematisk vis at adressere normative spørgsmål, og normative konklusioner vil hermed reducere sig til simple enkeltsagsvurderinger (Lægaard, 2011).

Som sagt har jeg her ikke forsøgt (og ingenlunde formået) at afvise enhver kritik af Rawls' reflekterede ligevægt eller, mere generelt, den normative politologiske metode. Formålet var blot at nævne et par af de indvendinger, der har været rejst imod metoden, og forsøge at vise en mulig vej hen imod at imødegå dem. Tilbage står, at den normative politologiske metode i sin helhed og Rawls' reflekterede ligevægt i særdeleshed er standardmetoden indenfor normativ politologisk videnskab, og at denne går frem ved at følge en hypotetisk-deduktiv logik med udgangspunkt i velovervejede og rimeligvis sikre moralske domme med henvisning til, hvilke man kan give pålidelige evaluative grunde for sine normative konklusioner. Dette afrunder min gennemgang af den normative politologiske metode.

3.5 Eksempler på den normative politologiske metode fra afhandlingens artikler

Efter at have redegjort for den normative politologiske metodes fremgangsmåde og dens brug af intuitioner og tankeeksperimenter kan det være nyttigt at give et par eksempler på, hvordan metoden er blevet anvendt i afhandlingens artikler. I det følgende skal jeg give tre eksempler herpå fra henholdsvis artiklerne 2, 1 og 4. Indledningsvis bør det påpeges, at mit fokus her blot er at eksemplificere anvendelsen af metoden. Læseren kan således være uenig med mit substantielle argument i eksemplerne, uden at dette behøver at være et problem for selve fremgangsmåden.

Det første eksempel er et tankeeksperiment, der anvendes til at problematisere Shlomi Segalls forsvar for held-egalitarisme i henhold til retfærdighed i sundhed. Held-egalitarisme indfanges ifølge Segall af princippet, "it is unfair for one person to be worse off than others due to reasons beyond her control" (Segall, 2010a: 10). Positionen er blevet kritiseret for at have kontra-intuitive implikationer ved blandt andet at implicere, at situationer, som de fleste normalt ikke finder uretfærdige, ifølge dette princip *er* uretfærdige (et standardeksempel er, at held-egalitarisme implicerer, at folk skal have of-

fentlig dækning for kosmetiske behandlinger). Segall har forsøgt at forsvare held-egalitarisme imod denne indvending, men ved at forestille os et eksempel, som vi kalder "the runners from Indolentia", viser David Axelsen og jeg, at selv samme kritik også rammer Segalls egen position. Med henvisning til den hypotetisk-deduktive metode (og i lighed til Andersons førnævnte kritik af held-egalitarisme) kan man sige, at vi antager Segalls held-egalitaristiske princip som "hypotesen", vi ønsker at teste. Så udleder vi en "implikation" af princippet og opstiller en specifik forestillet situation designet til at teste denne implikation. Vi konkluderer ved at henvise til, hvad vi ser som "de flestes" intuition om eksemplet (det vil sige endnu en henvisning til fornuftens ambassadør), at princippets implikation i den givne forestillede situation er uacceptabel, og at vi derfor har gode grunde til at være skeptiske i forhold til Segalls held-egalitarisme. Tankeeksperimentet forløber således (Nielsen & Axelsen, 2012):

Imagine a nation, *Indolentia*, in which every citizen lives an adequate healthy and otherwise dignified, human life. This entails that Segall's appeal to the moral requirement of meeting basic needs is satisfied. Now, suppose that all the citizens are initially at an equal level of functioning much higher than merely having satisfied their basic needs. However, the people of the nation of Indolentia are by nature lazy. They do not take pleasure in sports, nor do they engage in any kind of physical exercise in general and as a result all the citizens of Indolentia are below their optimal potential health level. If they did exercise, they could enhance their health level beyond the initial baseline for the nation. But as matters are, they do not.

Then, suppose that two citizens A and B decide to enhance their health by regular physical exercise and as a result they agree on a running-program. They both run twice a week, they run the same distance, in the same terrain, and at the same pace – that is, they are performing perfectly equal physical exercise. As a result of this new healthy hobby they both enhance their health level significantly. We can assume that they gain 4 years in life expectancy on average compared to their indolent nation-fellows (and, additionally, some would argue, intrinsic benefits from being more healthy). Nonetheless, due to reasons beyond their control (say for example their genetic dispositions) their improvements in health level varies considerably, so that A gains 5 years in life expectancy whereas B gains only 3 years in life expectancy, even though the two have behaved equally prudent.

How are we to think about this scenario? According to luck egalitarianism, the higher health level of the runners compared to the non-runners is unproblematic in terms of justice. This inequality is the result of different exercises of responsibility and therefore the indolent compatriots have no claim for being

compensated by the better-off runners. In terms of *reasonable avoidability*, it would not be unreasonable to expect the indolent fellows to engage in some physical exercise. If they really wished to enhance their health level, nothing besides their own indolence would hold them back. Hence, a claim of justice does not arise. This all seems fairly plausible.

However, attending specifically to the two runners A and B, the difference in health levels between them is, according to luck egalitarianism, unjust. This inequality is not the result of differential exercises of responsibility but rather a difference in outcome *despite* perfectly equal exercises of responsibility. Moreover, the cause of the inequality is beyond the individuals' control and therefore it would be unreasonable to expect B (or A for that matter) to avoid it. Thus, Segall's pluralistic luck egalitarianism would imply that B has a claim for compensation due to the fact that B only gained 3 years in life expectancy and not 5 years as A did. However, many of us find this inequality irrelevant. Recall, both runners benefit significantly from their change in lifestyle; they now live longer lives; they have much more than they need; and they have more than everyone else (even though everyone else also has more than enough). Whether some health benefit obtained at a health level way above what we consider critical for a life to be adequately healthy and dignified is somewhat larger or smaller is, evidently, a non-urgent matter. It seems to us, and arguably it would seem so to runner B as well, that invoking claims for compensation in such cases would be expanding justice too far. Obviously, since this is not a case of cosmetic disadvantages, Segall's proposed way of coping with the expansiveness objection will not apply here. So the question remains: if people are already more than sufficiently healthy, why should we care about peoples' health being less perfectly enhanced than others' due to reasons beyond their control? Like many others, we have found it counter-intuitive that we should and Segall has given us no reason to think otherwise.

Mit andet eksempel er også et argument imod Segalls held-egalitarisme. Held-egalitarisme er ofte blevet kritiseret for at have for "hårde" implikationer, idet det følger af princippet (som citeret ovenfor), at det ikke er uretfærdigt at benægte personer medicinsk behandling for tilstande, som de selv har været skyld i (Anderson, 1999). Segall forsøger at forsvare sig herimod ved at give de selvskyldige en vis mulighed for behandling grundet den overtrumfende vigtighed af at imødekomme basale behov, men dette skal balanceres, mener Segall, imod det held-egalitaristiske princip i, hvad han kalder et "vægtet lotteri" (Segall, 2010a: 72). Pointen er, at den retfærdige balance bør foreskrive en rimelig chance til både uskyldige og selvskyldige, men at det vægtede element altid skal tildele førstnævnte den største chance for behandling. I et tankeeksperiment, som jeg kalder "the reckless road-

trip case”, viser jeg, at selvom det foreslåede vægtede lotteri synes at give et mere tilfredsstillende svar, end held-egalitarismen i udgangspunktet giver, så er hele mekanismen i det vægtede lotteri i sin grundstruktur uforenelig med held-egalitarisme. Eksemplet forløber således (Nielsen, 2012a):

Now see how this comes to be a problem for the weighted lottery model in *the reckless road-trip case*. Consider two neighboring countries, A and B, with different health care distribution policies. County A has ex ante decided on a no-lottery policy—that is, they give 100 percent priority to the innocent patient in tiebreak situations. Country B has ex ante decided on a weighted lottery policy giving 80 percent priority to the innocent (and thus 20 percent to the reckless) in tiebreak situations. Suppose a reckless driver X decides to go on a road-trip through A and B, driving equally badly in both countries—that is, the risk of getting hit by X is the same for citizens in A and B. But if you agree with what I have said about blameworthiness, you will have to say that X is more blameworthy in country B than country A, even though X’s behavior is the same in the two countries, since the risk of harming others who will not receive the required health care is greater in B (20 percent) than in A (0 percent). Thus, it seems as though the more weight we give to the treatment of the reckless, the more blameworthy the reckless becomes. Following luck egalitarian intuition, the more blameworthy the person, the more they ought to bear of the costs of their blamable behavior. In fact, however, the weighted lottery model appears to imply the exact opposite.

Segall seems to think that his suggested weighted lottery constitutes a reasonable compromise between luck egalitarian justice and more fundamental moral requirements, since it reflects “a responsibility-sensitive account that is not unduly harsh” (Segall, 2010a: 72). However, the reckless road-trip case shows that this solution is not responsibility-sensitive in a proper luck egalitarian sense—that is, the *more* blameworthy you are, the *less* you are entitled to treatment. In fact, the weighted lottery seems to imply that the greater weight we give to the reckless in the lottery, the *more* blameworthy they are for imposing a risk on innocent others; however, the *more* likely they are to receive treatment. The distributive outcome of the weighted lottery is therefore incompatible with the responsibility-sensitivity implied by luck egalitarianism and should therefore not be accepted as a luck egalitarian solution.

Segall could rightly respond to this objection that the rejection of the weighted lottery would leave the innocent with only a fifty-fifty chance of receiving the required health care and thus make the reckless even more blameworthy. However, since many critics of luck egalitarianism separate the question of responsibility from that of basic entitlements, they are not inclined to accept blameworthiness as a relevant limiting factor in matters concerning basic

needs. It would therefore appear as though this remains a luck egalitarian problem.

Det tredje eksempel, jeg skal fremhæve, er meget nært beslægtet med Nussbaums *interne essentialisme*. Som vi har set, er dette en version af den normative politologiske metode, som Nussbaum anvender til at begrunde sin objektive liste af kapabiliteter. I eksemplet, jeg skal give her, forsøger jeg at give et beskedent forsvar for en perfektionistisk begrundelse for en sådan objektiv liste. Det er dog væsentligt at bemærke, at det ikke nødvendigvis er Nussbaums konkrete liste, jeg forsvarer, men snarere grundlaget for at lave interpersonelle sammenligninger i henhold til distributiv retfærdighed på baggrund af en perfektionistisk beskrivelse af kernen af det værdige menneskelige liv. Jeg gør dette i et forsøg på at vise, at perfektionisme er ét muligt plausibelt grundlag for en objektiv standard for retfærdighedsrelaterede interpersonelle sammenligninger.

For at se hvordan standarden nødvendigvis må være objektiv i den relevante forstand (det vil sige ikke baseret på personers selvevaluering), er mit argument nødt til at finde et udgangspunkt, hvor subjektive præferencer er irrelevante. Det gør jeg ved at sammenligne en del af det vellykkede menneskelige liv med det vellykkede liv for et æbletræ. Pointen er, at der meningsfuldt kan tales om et vellykket liv for æbletræet, på trods af at der ikke er subjektive præferencer til stede. Det samme, påstår analogien så, kan siges for det menneskelige liv. Hvis analogien holder, giver det grund til at acceptere objektive standarder for interpersonelle sammenligninger i henhold til distributiv retfærdighed på et perfektionistisk grundlag. Argumentet går som følger (Nielsen, 2012b):

Consider the following. In my garden there is an apple tree. Whenever the rainy days come after a long and dry summer, I often get a little moody and depressed. I then comfort myself that the rain is good for my apple tree. What I mean by that is not that the rain is somehow good *for me*, even though it might be in an indirect sense, since it is my apple tree. What I mean is that it is good for the tree *per se*, because it will now become nourished. It would be fair to say that being adequately nourished is objectively good for the tree since it is good without it being anyone's preference (my apple tree has no preferences whatsoever). So, regardless of any preferences, being adequately nourished is objectively good for trees. Notice then that this is also true for human beings. Even though it becomes a bit more complex when blended with a wide range of subjective preferences, it still stands as objectively true that it is good for humans, as it is for trees, to be adequately nourished. It is a matter of fact that human beings are more than merely simple responsive organisms like trees, so it is not necessarily given that the two existences can be so easily compared.

But it is also a matter of fact that there are things which are of natural importance to being human, just as being adequately nourished is for both humans and trees. Obviously then, the list of what is objectively good for human beings is more complex than that of trees. Nussbaum's list is an attempt to outline an exhaustive set of capabilities all of which has this objective importance to the human life. It is not objectively good for humans to embrace the work of Beethoven, even though it is subjectively good for a lot of people. It is, on the other hand, objectively good for humans to have the capability of hearing and understanding. In Nussbaum's terminology this is included in the capability of *senses, imagination and thought*. Likewise, it is not objectively good for humans to complete a Marathon. But it is objectively good to be adequately capable of moving ones legs, or having *bodily integrity* in Nussbaum's terms, thus being capable of moving around freely.

If what I have said here is sound, it supports the claim that there are elements of the human life (as of any other life) that are good regardless of any subjective preferences. Though it is not a knock-down argument for perfectionism as such, it gives us reason to accept some kind of objectivist standard for interpersonal comparisons in matters of distributive justice. Note also that my argument here is not in itself an argument supporting Nussbaum's specific list of human capabilities. One might agree with my argument and still think that some of the capabilities on Nussbaum's list are irrelevant while other capabilities that are not included in the list ought to be included. The purpose of my argument here has merely been to raise the point that in so far as we do consider some things good and other things bad in themselves (independently of whether they are good or bad for anyone), there is philosophical ground for a perfectionist objectivist standard for interpersonal comparisons.

Kapitel 4.

Opsummering af afhandlingens centrale videnskabelige bidrag

Dette afsnit opsummerer det videnskabelige bidrag, der er indeholdt i afhandlingens artikler. En sådan opsummering kan udformes og udfoldes på en række måder. Den mest oplagte, men i mine øjne hverken den mest interessante eller mest hensigtsmæssige, er at resumere artiklernes indhold slavisk én ad gangen. I nærværende tilfælde er denne fremgangsmåde for det første noget kedelig, da nogle af afhandlingens artikler indeholder overlappende bidrag, hvilket betyder, at en slavisk gennemgang nødvendigvis ville give anledning til en del repetition. For det andet synes en slavisk gennemgang uhensigtsmæssig, fordi afhandlingens samlede bidrag både har relativt abstrakte teoriudviklende elementer og også indeholder elementer af mere praktisk anvendt eller politisk anbefalende karakter. En slavisk gennemgang vil risikere at overse, hvordan afhandlingens forskellige bidrag står i relation til hinanden.

Fremfor at gennemgå de enkelte artiklers indhold slavisk skal jeg forsøge at opsummere afhandlingens primære bidrag i følgende tre delbidrag: Det *primære negative teoretiske bidrag*, det *primære positive teoretiske bidrag* og endelig det *primære anvendte politiske bidrag*. Inddelingen betyder, at der kan være mindre bidrag fra afhandlingens enkelte artikler, som tilside sættes her, fordi de ikke passer ind i den valgte kategorisering. Ikke desto mindre finder jeg, at den pågældende tredeling giver et fair billede af afhandlingens samlede videnskabelige resultater.

4.1 Det primære negative teoretiske bidrag

En betydelig del af afhandlingens bidrag udgør en kritik af eksisterende teorier om retfærdighed i sundhed. I den henseende har afhandlingen særligt rettet sin kritik imod anvendelsen af held-egalitarisme på sundhedsområdet. Nogle artikler indeholder også elementer af kritik af andre teorier om retfærdig sundhed, men da disse har en mere positiv teoriudviklende karakter, skal jeg i min opsummering af det negative bidrag her fokusere på kritikken af held-egalitarisme.

Afhandlingens kritik af held-egalitarisme tager udgangspunkt i Shlomi Segalls fremstilling af positionen på spørgsmålet om retfærdighed i sundhed.

Det vil sige, at kritikken er åben overfor, at der kunne findes alternative versioner af held-egalitarisme, i henhold til hvilke den er mindre relevant.

Segall definerer held-egalitarisme i retfærdighedsprincippet, "that it is unfair for one person to be worse off than others due to reasons beyond her control" (Segall, 2010a: 10). Princippet fortæller i sig selv ikke noget om, hvad det vil sige, at noget er udenfor en persons kontrol. Held-egalitarister må således videre definere dette for at kunne anvende princippet. Segall gør det ved at referere Cohens begreb "reasonable avoidability" (Cohen, 2004: 11). Segall bestemmer på den baggrund udfald udenfor en persons kontrol som, "the outcome of actions (including omissions) that it would have been unreasonable to expect the agent to avoid (or not to avoid, in the case of omissions)" (Segall, 2010a: 20). Hvad der så yderligere ligger i "reasonable avoidability", det vil sige, hvornår vi rimeligvis kan forvente, at en person undgår et givent udfald, afgrænser Segall med nogle eksempler, men han kommer aldrig med nogen endelig definition. Denne uklarhed er blevet et emne for kritik af Segall, men jeg skal forbigå den her, da mit kritiske bidrag ligger andetsteds.

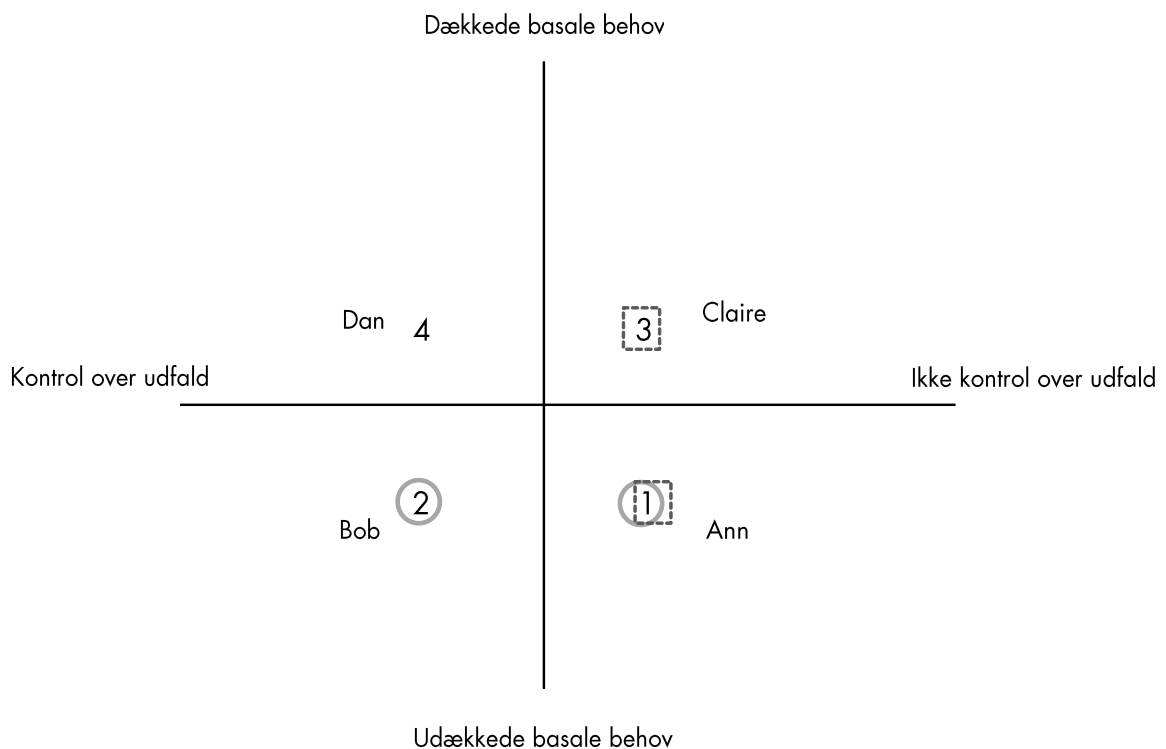
Anvendelsen af held-egalitarisme på fordeling af sundhed kan ifølge Segall opsummeres i følgende implikation: "society ought to fund biomedical treatment for any condition that:

- 1) is disadvantageous;
- 2) could be fixed by biomedical intervention;
- 3) it would be unreasonable to expect the individual to avoid" (Segall, 2010a: 127).

Men det held-egalitaristiske princip er ifølge Segall ikke den eneste moralske regel, der gælder på sundhedsområdet. Princippet kan og bør suppleres med andre moralske regler. Her tænker Segall især på en moralsk forpligtelse til at sikre, at alle har dækket deres basale behov, som ifølge Segall faktisk er mere tungtvejende end det held-egalitaristiske princip (Segall, 2010a: 78). Her refererer han til en skelnen mellem held-egalitarisme, som udelukkende forholder sig til, hvornår noget er retfærdigt eller uretfærdigt, og mere fundamentale moralske forpligtelser såsom at sikre folks basale behov, hvis tilstedeværelse er uafhængig af, hvorvidt der gør sig retfærdighedskrav gældende. Segalls held-egalitarisme er således udtryk for en værdipluralistisk position (Segall, 2010b; 2012), hvori det held-egalitaristiske retfærdighedsprincip figurerer og sameksisterer med andre moralske regler, herunder i særdeleshed forpligtelsen til at sikre basale behov. Man kan opsummere Segalls pluralisme i følgende klausuler:

- A. FUNDAMENTAL MORALFORPLIGTELSE
Vi har en moralsk forpligtelse til at sikre, at alle har dækket deres basale behov.
- B. HELD-EGALITARISME
Det er uretfærdigt, når personer er dårligere stillet end andre af grunde, som de ikke selv har kontrol over.
- C. PRIORITERET MORAL
A har prioritet over B, således at vi til enhver tid bør sikre dækning af folks basale behov, selv i en situation, hvor det medfører, at vi ikke er i stand at opretholde held-egalitær retfærdighed.
- D. MODERAT HELD-EGALITARISTISK PRIORITEREDE BASALE BEHOV
Vi bør give moderat vægtet prioritet til at hjælpe personer, der har udækkede basale behov af grunde, som de ikke selv har kontrol over, fremfor at hjælpe personer, der har udækkede basale behov af grunde, som de selv har kontrol over.

Figur 4.1. Oversigt over relevante forskellige typer af ufordelagtige sundhedstilstande ifølge Segalls værdipluralistiske held-egalitarisme

Grafisk kan man illustrere det som vist i figur 4.1. Figuren udgør en matrice over ufordelagtige sundhedstilstande, som ifølge Segall må behandles relevant forskelligt jævnfør dels det held-egalitær retfærdighedskrav, dels den moralske forpligtelse til at sikre basale behov. Den horisontale akse markerer en tærskel, under hvilken personer ikke har basale behov dækket. Den

vertikale akse markerer en skelnen mellem, hvorvidt personer har kontrol/ikke har kontrol over deres udfald i sundhedstilstand. Cirklerne indikerer, at der er en moralsk forpligtelse til at sikre, at de basale behov er til stede, hvorimod de stiplede rektangler repræsenterer, at individet har et retfærdighedskrav. Anns placering i figuren illustrerer, at hun har udækkede basale behov af grunde, som hun ikke selv har kontrol over, hvilket betyder, at samfundet har en retfærdighedsuafhængig moralsk forpligtelse til at tilbyde Ann behandling, *samt* at Ann har et retfærdighedskrav på behandling. Bob har ligeledes udækkede behov, men har selv (haft) kontrol over grundene herfor, hvilket vil sige, at samfundet ligeledes er moralsk forpligtet på at tilbyde Bob behandling, men at Bob ikke har et retfærdighedskrav herpå. Claire har et retfærdighedskrav på behandling, fordi hendes tilstand skyldes grunde, hun ikke selv har kontrol over, men da der ikke er tale om udækkede basale behov, har samfundet ingen fundamental moralsk forpligtelse til at behandle. Endelig har Dan intet retfærdighedskrav på behandling, og samfundet har ingen moralsk forpligtelse til at tilbyde ham behandling.

Da fundamental moralforpligtelse har prioritet over det held-egalitæristiske princip, foreskriver Segalls pluralisme, at samfundet bør prioritere at behandle en hvilken som helst af Ann og Bob fremfor en hvilken som helst af Claire og Dan (jævnfør klausul A og C). Da det held-egalitæristiske princip gør sig gældende selv i situationer, hvor alle har dækket deres basale behov, foreskriver Segalls position endvidere, at vi bør prioritere at behandle Claire fremfor Dan (jævnfør klausul B). Og endelig, da det held-egalitæristiske princip giver grundlag for at vægte prioritering mellem personer med udækkede basale behov (i hvert fald i tilfælde af en lige grad af udækkede basale behov), så foreskriver Segalls held-egalitarisme, at vi bør prioritere at behandle Ann fremfor at behandle Bob (jævnfør klausul D). Da sidstnævnte prioritering er et trade-off mellem held-egalitæristisk retfærdighed og fundamental moral, mener Segall, at denne ikke nødvendigvis skal være en fuldstændig prioritering. Han foreslår i stedet et moderat vægtet lotteri, der giver en vis grad af fordel til personen uden kontrol over udfaldet (Segall, 2010a: 72).

Opsummerende giver Segalls pluralistiske held-egalitarisme følgende prioriteringsscenarie: Behandling af Ann (1) har prioritet over behandling af Bob, Claire og Dan, fordi samfundet har en fundamental moralsk forpligtelse til at tilbyde at dække hendes basale behov (markeret med cirkel), og endvidere fordi hun har et retfærdighedskrav på behandling (markeret med stiplede rektangel). Behandling af Bob (2) har prioritet over behandling af Claire og Dan, fordi samfundet har en fundamental moralsk forpligtelse til at tilbyde dækning af basale behov (markeret med cirkel). Behandling af Claire (3) har prioritet over behandling af Dan, fordi Claire har et retfærdighedskrav på

behandling (markeret med stiplet rektangel). Behandling af Dan (4) har laveste prioritet, fordi Dan hverken har udækkede behov eller retfærdighedskrav på behandling af sin tilstand.

Jeg er enig med Segall i, at vi har en fundamental forpligtelse til at sikre, at alle har dækket deres basale behov, og at denne spiller en afgørende rolle for vores fordeling af sundhed og sundhedsgoder. I mine øjne har Segall således ret i, at vi bør prioritere at behandle en hvilken som helst af Ann og Bob fremfor at behandle Claire og Dan. Med andre ord accepterer jeg klausul A og C ovenfor. Min kritik fokuserer i stedet på klausul B og D. Kritikken hævder for det første, at det er uplausibelt, at det held-egalitaristiske princip skal gælde i situationer, hvor ingen har udækkede basale behov, det vil sige, at den afviser klausul B. For det andet afviser kritikken den moderate held-egalitaristiske prioritering af udækkede basale behov indeholdt i klausul D. Kritikken hævder, at en moderat vægtet prioritering (såsom Segalls vægtede lotteri) er uforenelig med det held-egalitaristiske princip, og at held-egalitarismen således er nødsaget til at acceptere den mere kontante konklusion, at man konsekvent skal prioritere at behandle personer uden kontrol over udfaldet (over personer med kontrol over udfaldet), når begge har udækkede basale behov. Men den mulighed er ikke åben for Segall selv, da han finder konklusionen uacceptabel grundet Elizabeth Andersons kritik af held-egalitarisme som værende for hård ved de uansvarlige. Jeg skal her kort beskrive kritikken argumenter.

For at afvise klausul B viser jeg, at der er visse situationer, i hvilke det held-egalitaristiske princip er uplausibelt. Et eksempel herpå er det tidligere nævnte tankeeksperiment, "the runners from Indolentia" (Nielsen & Axelsen, 2012). Eksemplet beder læseren forestille sig et samfund, hvor borgerne i udgangspunktet lever et rimeligt godt og tilpas sundt liv, herunder indforstået at alle har deres basale behov dækket (og mere til), men at alle kunne forbedre deres liv yderligere, hvis de gad motionere. Antag så, at to af borgerne begynder at motionere i samme udstrækning, og at de begge forbedrer deres liv mærkbart, således at den ene forlænger sit liv med fem år, og den anden forlænger sit med tre år. Hvis det held-egalitaristiske retfærdighedsprincip skal gælde i Indolentia, så implicerer det, at personen, der kun forlænger sit liv med tre år, har et retfærdighedskrav at rette imod samfundet på at få "behandling" (eller kompensation) for sit tab i forventede leveår relativt til personen, der nu kan se frem til hele fem ekstra leveår. Men det synes så langt fra åbenlyst, at der her skulle være tale om et retfærdighedskrav.

For at afvise klausul D argumenterer jeg for, at Segalls moderat vægtede lotteri for det første tildeler det held-egalitaristiske princip en for beskeden rolle til at kunne være en egentlig held-egalitaristisk position. Særligt, fordi

det gentagne gange gør sig gældende på sundhedsområdet, at der er personer med udækkede basale behov, og at man således i rigtig mange tilfælde vil komme til at kompromittere held-egalitær retfærdighed (Nielsen, 2012a; Nielsen & Axelsen, 2012). For det andet viser jeg med det førnævnte eksempel, "the reckless road-trip case", at det vægtede lotteri indeholder en logik, der grundlæggende er problematisk for held-egalitarisme (Nielsen, 2012a). Eksemplet beder læseren forestille sig en person, der på uansvarlig vis fører en bil igennem to lande, med hver sin politik for sundhedsprioritering. I land A har man en konsekvent held-egalitær prioritering (det vil sige, at man altid prioriterer behandling af "uskyldigt" over "selvskyldigt" tilskadekomne). I land B har man et vægtet lotteri, der giver 80 procent chance for behandling til "uskyldigt" og 20 procent chance til "selvskyldigt" tilskadekomne. Pointen er, at føreren af bilen er mere bebrejdelig i land B end i land A, selvom han kører lige uansvarligt i de to lande, fordi han udsætter andre for større fare, idet de har mindre chance for at blive behandlet, hvis de bliver ramt i land B end i land A. Men i land A er føreren af bilens egen chance for at blive behandlet tilsvarende større. Det vægtede lotteri synes altså at implicere, at jo større chance for behandling vi tildeler den uansvarlige bilist, desto mere bebrejdelig er han for sin adfærd. Men det held-egalitære princip synes at foreskrive det modsatte, nemlig, at jo mere bebrejdelig han er, desto *mindre* har han krav på behandling. Segall hævder, at det vægtede lotteri er udtryk for en "responsibility-sensitive account that is not unduly harsh" (Segall, 2010a: 72). Men som mit eksempel viser, er det ikke ansvars-sensitivt i den korrekte held-egalitære forstand.

Segall har forsvaret sig imod min kritik af det vægtede lotteri. Han skriver:

Let me make one more remark about the mechanism of a weighted lottery with which Nielsen and Axelsen take issue. According to my account, the weighted lottery is actually offered as a concession, as a means of seasoning justice with mercy, as it were. If one happens to find the weighted lottery even more harsh than the automatic preference for the innocent patient [...] then this means that one should simply not adopt it (the weighted lottery) to begin with. All the better for (pure) luck egalitarian justice! (Segall, 2012: 328).

Segall har selvfølgelig ret i, at min kritik af det vægtede lotteri ikke er en kritik af held-egalitarisme generelt, men snarere og mere beskedent en kritik af et bestemt forsøg på at gøre den ellers ret kontante position lidt blødere. Ikke desto mindre er ovenstående i mine øjne et noget utilfredsstillende svar på indvendingen. Bemærk, at udgangspunktet var, at både jeg og Segall accepterede Andersens kritik af held-egalitarisme som værende for hård ved de uansvarlige, og det vægtede lotteri blev indført i et forsøg på at imødegå

denne kritik (Segall, 2010a: 71). Hvis jeg har ret i min kritik, og det vægtede lotteri således er uforeneligt med det held-egalitæriske princip, så er vi blot tilbage ved det udgangspunkt, at held-egalitærismen er en uacceptabel hård position. I min optik er det bestemt ikke "all the better" for held-egalitærisme.

4.2 Det primære positive teoretiske bidrag

Artiklerne 4, 5, 6 og 7 indeholder afhandlingens bud på og argumenter for, hvordan retfærdighedsteorier om sundhed bør se ud og herunder særligt, hvordan kapabilitetsteorien kan og bør adressere spørgsmålet om retfærdig fordeling af sundhed. Tilsammen udgør disse artikler således afhandlingens primære positive teoretiske bidrag. Dette underafsnit giver en helt kort opsummering af de pågældende artiklers pointer og argumenter.

4.2.1 Pluralisme

Et væsentligt element i det positive teoretiske bidrag er at argumentere for, at værdigrundlaget for retfærdighedsteorier om sundhed må være pluralistisk. Med andre ord: Vores grundlag for at sige, hvem der er stillet dårligere end andre, og hvem der er stillet tilstrækkeligt dårligt til at have et tungtvejende retfærdighedskrav på at få tilbudt medicinsk behandling eller anden kompensation, må bygge på en vurdering af, hvordan de pågældende personer er stillet i henhold til flere forskellige aspekter af deres liv og kan ikke reduceres til en værdi eller en score på én singulær målestok. Denne pluralistiske påstand er velkendt i litteraturen, og flere har formuleret den og argumenteret for dens rigtighed.¹³ Mit beskedne bidrag har været at argumentere for, at de eksisterende argumenter for pluralisme er tungtvejende, samt at ethvert forsøg på at afvise den pluralistiske påstand enten medfører en højst uplausibel form for reduktionisme eller ender som en ikke-pluralistisk italesættelse af en egentlig substantielt pluralistisk teori (Nielsen, 2012b). Jeg mener, at Dworkins ressource-teori kan ses som et eksempel på det sidste. Ifølge Dworkin må vi skelne mellem forskellige typer ressourcer, der reelt er så markant forskellige, at ingen sammenligning imellem dem er mulig, uden et væsentligt tab af relevant information om, hvordan de pågældende personer egentlig er stillet, finder sted.

Kapabilitetsteorien indfanger denne pluralisme og anser den som en styrke. Andetsteds i afhandlingen har jeg argumenteret for, at den behøvede pluralisme og den måde, som især kapabilitetsteorien indfanger den på, gi-

¹³ Se for eksempel Cohen (1989) og Sen (1985).

ver anledning til en ny måde at forstå fordelingsretfærdighed på. Pointen er, at de kapabiliteter, som retfærdigheden bekymrer sig om, kan samles i kategorier af kapabiliteter med væsentligt forskellige karakteristika, og at der indenfor hver af disse kategorier gør sig forskellige distributive logikker gældende (artikel 7). For eksempel er der stor forskel på, hvordan vi forestiller os, at sundhed bør fordeles, og hvordan vi mener, at vi skal fordele sociale goder som politisk indflydelse eller social status. For de sidstnævnte synes intet mindre end en lige fordeling at være tilfredsstillende fra et retfærdighedsmæssigt synspunkt, hvorimod de færreste finder det uretfærdigt, at visse personer har et højere sundhedsniveau end andre, så længe alle i det mindste har et rimeligt niveau.

4.2.2 Objektivisme

Et andet væsentligt delelement af afhandlingens teoriudviklende bidrag er et forsvar for den påstand, at retfærdighedsteorier, foruden at være pluralistiske, også må basere sig på et objektivt værdigrundlag. Objektivt betyder her, at retfærdighedskrav ikke kan opstå som følge af underskud (relativt til andre eller i absolut forstand) alene baseret på personers egen evaluering af, hvordan de er stillet i forhold til andre. I den henseende har jeg flere steder i afhandlingen argumenteret imod brugbarheden af *velfærd* og *mulighed for velfærd* som gældende værdiobjekter for retfærdighedsteorier (Nielsen, 2012b; artiklerne 5 og 7). Jeg har endvidere problematiseret Dworkins ressource teori på den baggrund, idet den via "misundelsestesten" anvender selvevaluering som den bestemmende faktor for folks placering i henhold til en retfærdighedsrelevant opfattelse af ressourcebesiddelse (Nielsen, 2012b).

Afhandlingens artikler indeholder yderligere et moderat forsvar for en bestemt perfektionistisk værdiobjektivisme (Nielsen, 2012b og artikel 5). I de pågældende artikelbidrag argumenterer jeg for, at retfærdighed (primært) omhandler underskud i kapabiliteter, som udgør særligt centralt menneskelige aspekter. Pointen er, at der er visse kapabiliteter, som er kritisk nødvendige for, at et menneskeliv kan lykkes, og at retfærdigheden kræver, at alle har adgang til disse, og endvidere, at det er usikkert, om retfærdigheden kræver andet og mere, når først alle har adgang til disse kapabiliteter i tilstrækkelig grad. Et yderligere element af dette argument er, at det kan være særligt svært at begrunde, hvorfor personer har krav på kapabiliteter, der relaterer sig til sundhed (såsom bevægelighed, rimelige helbredsforudsætninger, osv.), medmindre man accepterer en sådan perfektionisme. Artiklerne 4 og 5 argumenterer for, at kapabilitetsteorien må være objektivistisk i sit værdigrundlag i den ovenstående forstand, og artiklerne 5 og 6 argumenterer

derudover for, at den kun plausibelt kan adressere spørgsmål om retfærdighed i sundhed, hvis den tager denne perfektionistiske form.

4.2.3 Tilstrækkelighed

Kapabilitetsteorien anses ofte for (helt eller delvist) at måtte tilslutte sig tilstrækkelighedsdoktrinen, og som tidligere nævnt anser nogle dette for et alvorligt problem for teorien. Et væsentligt bidrag i min afhandling er at forsvare kapabilitetsteorien i denne henseende ved at vise, at tilstrækkelighed er et langt mere plausibelt retfærdighedsideal, når det baseres på centrale menneskelige kapabiliteter, end når det baseres på alternative møntenheder (velfærd eller ressourcer), samt at tilstrækkelighedsidealet i lyset af kapabilitetsteorien er et mere acceptabelt fordelingsideal end dets alternativer, lighed og prioritet til de dårligst stillede. Artikel 7 argumenterer for, at udfoldelsen af den kritiske tilstrækkelighedsgrænse i tre kategorier af centrale menneskelige kapabiliteter, henholdsvis *basale*, *særligt menneskelige* og *særligt sociale* kapabiliteter, og forståelsen af, at disse forskellige kategorier indeholder forskellige distributive logikker (i overensstemmelse med den før omtalte pluralisme). For det første giver en plausibel forklaring på, hvorfor retfærdighedens primære fokus er at få folk over den kritiske grænse af tilstrækkelighed; for det andet bedre end alternative teorier forklarer, hvorfor retfærdigheden i afgørende mindre grad bekymrer sig om uligheder over den kritiske grænse. Dette bidrag er således et forsvar for og en styrkelse af både kapabilitetsteorien og tilstrækkelighedsdoktrinen.

4.3 Det primære anvendte politiske bidrag

Idet afhandlingens overordnede tema er retfærdighed i sundhed, giver det ikke mening at sige, at noget af afhandlingen *ikke* er politisk anvendeligt. Hvad kunne næsten være mere politisk brugbart end at fortælle, hvad samfundet skylder (og ikke skylder) den enkelte borger? Når det er sagt, kan man alligevel indenfor afhandlingens samlede bidrag skelne mellem delbidrag med mere eller mindre direkte og udtalte praktisk-politiske implikationer og de delbidrag, hvor de realpolitiske konsekvenser af argumenterne er mindre åbenlyse.

Artikel 3 udgør en analyse af de normative politiske argumenter i den danske sundhedspolitiske debat om kunstig befrugtning og anvender den normative politologis principper i en vurdering af de pågældende argumenter. Analysen viser, at kun en del af de politiske argumenter, der har et normativt eller etisk indhold, er i overensstemmelse med principper, som vi kan

finde acceptable (Nielsen, 2012c). Artiklen konkluderer for det første, at vi bør tilsidesætte argumenter, hvis konklusioner er baseret på en bestemt opfattelse af, hvad der er naturligt/unaturligt, da denne distinktion er konceptuelt svag og endvidere etisk irrelevant. For det andet bør vi være skeptiske overfor argumenter baseret på "barnets tarv", når det kommer til en debat om fertilitetsbehandling, da der her er tale om kun potentielle og altså endnu ikke aktuelle børns velbefindende, og at det derfor er svært at forestille sig andet, end at det enkelte potentielle barn vil foretrække at blive realiseret fremfor ikke at blive realiseret. Endelig er barnløshed i de fleste tilfælde udtryk for et moralsk relevant handikap, der både ifølge en ansvarssensitiv retfærdighedsopfattelse (såsom held-egalitarisme) og en funktionsbaseret retfærdighedsopfattelse (såsom kapabilitetsteorien) giver anledning til retfærdighedskrav om behandling eller compensation (Nielsen, 2012c).

Artikel 7 indeholder også et væsentligt anvendt politisk bidrag. Artiklen argumenterer blandt andet for, at de forskellige centrale kapabiliteter interagerer med og påvirker hinanden på en måde, der gør, at selvom en given fordeling af én bestemt type kapabilitet er retfærdig, det vil sige, at ingen er stillet uretfærdigt dårligt, så kan den i nogle tilfælde medføre, at en fordeling af en anden, men relateret kapabilitet bliver uretfærdig. For eksempel kan en ulige, men retfærdig fordeling af sundhed, det vil sige, hvor ingen er under en given kritisk grænse, i nogle tilfælde medføre en uretfærdig fordeling af social status, grundet effekten af sundhed på sociale kapabiliteter og på grund af, at sociale kapabiliteter modsat en kapabilitet som sundhed kræver en langt højere grad af lighed for at være tilstrækkeligt til stede for alle. En konkret realpolitisk implikation heraf er, at man i stedet for at omfordele goder relateret til allerede retfærdigt fordelte kapabiliteter, såsom for eksempel at lave politiske tiltag med sigte på at øge individets sundhedsniveau, selvom de allerede er tilstrækkeligt sunde, kunne forsøge at begrænse den uheldige effekt af forskelle i sundhed på fordelingen af andre kapabiliteter såsom social status. Artiklens beskrivelse af de centrale kapabiliteters forskellige karakteristika og dens argumenter om, hvad retfærdigheden kræver i henhold til de forskellige typer kapabiliteter, har således udtalte realpolitiske konsekvenser.

Litteratur

- Alexander, John M. (2008). *Capabilities and Social Justice: The Political Philosophy of Amartya Sen and Martha Nussbaum*, Farnham UK: Ashgate.
- Alkire, Sabine (2002). *Valuing Freedoms: Sen's Capability Approach and Poverty Reduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Andersen, Lotte Bøgh, Anne Skorkjær Binderkrantz & Kasper Møller Hansen (2010). "Forskningsdesign", pp. 66-96 i Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen (red.), *Metoder i statskundskab*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Anderson, Elisabeth (1999). "What is the Point of Equality?", *Ethics*, 109 (2), pp. 287-337.
- Anderson, Elizabeth (2010). "Justifying the Capabilities Approach to Justice", pp. 81-100 i Harry Brighouse & Ingrid Robeyns (eds), *Measuring Justice: Primary Goods and Capabilities*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Arneson, Richard J. (1989). "Equality and Equal Opportunity for Welfare", *Philosophical Studies*, 56 (1), pp. 77-93.
- Arneson, Richard J. (2010). "Two Cheers for Capabilities", pp. 101-128 i Harry Brighouse & Ingrid Robeyns (eds), *Measuring Justice: Primary Goods and Capabilities*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Black, Douglas, Jeremiah N. Morris, Cyril Smith & Peter Townsend (1982). *Inequalities in Health: The Black Report*, London: Penguin.
- Brandt, Richard B. (1998). *A Theory of the Good and the Right*, New York: Prometheus Books.
- Brock, Dan W. (2000). "Broadening the Bioethics Agenda", *Kennedy Institute of Ethics Journal*, 10 (1), pp. 21-38.
- Casal, Paula (2007). "Why Sufficiency Is Not Enough", *Ethics*, 117 (2), pp. 296-326.
- Claassen, Rutger & Marcus Düwell (2012). "The Foundations of the Capability Approach: Comparing Nussbaum and Gewirth", *Ethical Theory and Moral Practice* (Online First Published).
- Clarke, Kevin A. & David M. Primo (2007). "Modernizing Political Science: A Model-Based Approach", *Perspectives on Politics*, 5 (4), pp. 741-753.
- Cohen, Gerald A. (1989). "On the Currency of Egalitarian Justice", *Ethics*, 99 (4), pp. 906-944.
- Cohen, Gerald A. (1994). "Amartya Sen's Unequal World", *New Left Review*, 203 (Jan.-Febr.), pp. 117-129.
- Cohen, Gerald A. (2004). "Expensive taste rides again", pp. 3-29 i Justine Burley (ed.), *Dworkin and His Critics*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Cohen, Gerald A. (2008). *Rescuing Justice and Equality*, Cambridge MA: Harvard University Press.
- Daniels, Norman (1979). "Wide Reflective Equilibrium and Theory Acceptance in Ethics", *The Journal of Philosophy*, 76 (5), pp. 256-282.

- Daniels, Norman (1981). "Health-Care Needs and Distributive Justice", *Philosophy and Public Affairs*, 10 (2), pp. 146-179.
- Daniels, Norman (1985). *Just Health Care*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Daniels, Norman (2008). *Just Health*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Daniels, Norman (2009). "Just Health: Replies and further Thoughts", *Journal of Medical Ethics*, 35 (1), pp. 36-41.
- Daniels, Norman (2010). "Capabilities, Opportunity, and Health", pp. 131-149 i Harry Brighouse & Ingrid Robeyns (eds), *Measuring Justice: Primary Goods and Capabilities*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dunn, John (1993). *Western Political Theory in the Face of the Future*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dworkin, Ronald (1981). "What Is Equality? Part 1: Equality of Welfare", *Philosophy and Public Affairs*, 10 (3), pp. 185-246.
- Dworkin, Ronald (2000). *Sovereign Virtue*, Cambridge MA: Harvard University Press.
- Elster, Jakob (2011). "How Outlandish can Imaginary Cases Be?", *Journal of Applied Philosophy*, 28 (3), pp. 241-258.
- Galston, William (2010). "Realism in Political Theory", *European Journal of Political Theory*, 9 (4), pp. 385-411.
- Geuss, Raymond (2008). *Philosophy and Real Politics*, Princeton: Princeton University Press.
- Hellevik, Ottar (1999). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Hurka, Thomas (2002). "Capability, Functioning, and Perfectionism", *Apeiron*, 35 (4), pp. 137-162.
- Kelleher, Paul (under udgivelse). "Capabilities versus Resources", *Journal of Moral Philosophy*.
- Klemmensen, Robert, Lotte Bøgh Andersen & Kasper Møller Hansen (2011). "At lave undersøgelser indenfor statskundskaben", pp. 19-44 i Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen (red.), *Metoder i statskundskab*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Lippert-Rasmussen, Kasper (2005). "Erik Rasmussens Værdirelativisme: Indhold og Gyldighed", *Politica*, 37 (3), pp. 274-286.
- Lippert-Rasmussen, Kasper (2008). "Against Self-Ownership: There Are No Fact-Insensitive Ownership Rights Over One's Body", *Philosophy and Public Affairs*, 36 (1), pp. 86-118.
- Lippert-Rasmussen, Kasper (2011). "Eksperimentel Politisk Teori?", *Politica*, 43 (3), pp. 296-314.
- Lægaard, Sune (2009). "Moderate Secularism, Difference Sensitivity and Contextualism: A Rejoinder to Modood", *Politics*, 29 (1), pp. 77-81.
- Lægaard, Sune (2011). "Kendsgerninger og normativ politisk teori", *Politica*, 43 (3), pp. 315-333.
- Menon, Nivedita (2002). "Universalism without Foundations?", *Economy and Society*, 31 (1), pp. 152-169.

- Modood, Tariq (2009). "Moderate Secularism and Multiculturalism", *Politics*, 29 (1), pp. 71-76.
- Nielsen, Lasse (2012a). "Taking Health Needs Seriously: Against a Luck Egalitarian Approach to Justice in Health", *Medicine, Health Care and Philosophy* (online first publ., DOI: 10.1007/s11019-012-9399-3).
- Nielsen, Lasse (2012b). "Pluralism and Objectivism: Cornerstones for Interpersonal Comparisons", *Sats*, 13 (2), pp. 190-206.
- Nielsen, Lasse (2012c). "Naturlighed, barnets tarv og kompensationsberettigelse i den sundhedspolitiske debat om kunstig befrugtning", *Bibliotek for læger*, 204 (2), pp. 170-197.
- Nielsen, Lasse & David Vestergaard Axelsen (2012). "Three Strikes Out: Objections to Shlomi Segall's Luck Egalitarian Justice in Health", *Ethical Perspectives*, 19 (2), pp. 307-316.
- Nordenfelt, Lennart (2007). "The Concepts of Health and Illness Revisited", *Medicine, Health Care, and Philosophy*, 10 (1), pp. 5-10.
- Nussbaum, Martha (1988). "Nature, function, and capability: Aristotle on political distribution", *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, Supl. Vol. 1, pp. 145-184.
- Nussbaum, Martha (1992). "Human functioning and social justice: In defense of Aristotelian essentialism", *Political Theory*, 20 (2), pp. 202-246.
- Nussbaum, Martha (2000). *Women and Human Development*, Cambridge MA: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha (2006). *Frontiers of Justice*, Cambridge MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, Martha (2011). *Creating Capabilities*, Cambridge MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Olsaretti, Serena (2005). "Endorsement and Freedom in Amartya Sen's Capability Approach", *Economics and Philosophy*, 21 (1), pp. 89-108.
- Pogge, Thomas (2006). "Relational Conceptions of Justice: Responsibilities for Health Outcomes", pp. 135-161 i Sudhir Anand, Fabienne Peter & Amartya Sen, *Public Health, Ethics, and Equity*, Oxford: Oxford University Press.
- Pogge, Thomas (2010). "A Critique of the Capability Approach", pp. 17-60 i Harry Brighouse & Ingrid Robeyns (eds), *Measuring Justice: Primary Goods and Capabilities*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Popper, Karl (2002). *Conjectures and Refutations*, London: Routledge.
- Ragin, Charles C. & John Sonnett (2004). "Between Complexity and Parsimony: Limited Diversity, Counterfactual Cases and Comparative Analysis", i Sabine Kropp & Michael Minkenberg (eds), *Vergleichen in der Politikwissenschaft*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Roemer, John E. (1996). *Theories of Distributive Justice*, Cambridge: Harvard University Press.

- Ruger, Jennifer Prah (2010). *Health and Social Justice*, Oxford: Oxford University Press.
- Scanlon, Thomas M. (2000). *What We Owe to Each Other*, Cambridge MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Segall, Shlomi (2010a). *Health, Luck, and Justice*, Princeton: Princeton University Press.
- Segall, Shlomi (2010b). "Is Health (Really) Special? Health Policy between Rawlsian and Luck Egalitarian Justice", *Journal of Applied Philosophy*, 27 (4), pp. 344-358.
- Segall, Shlomi (2012). "Health, Luck, and Justice Revisited", *Ethical Perspectives*, 19 (2), pp. 326-334.
- Sen, Amartya (1979). "Equality of What?", *The Tanner Lectures on Human Values, Stanford University*, pp. 195-220.
- Sen, Amartya (1981). *Poverty and Famines: And Essay on Entitlements and Deprivation*, Oxford: Oxford University Press.
- Sen, Amartya (1985). "Well-Being, Agency and Freedom: The Dewey Lectures 1984", *The Journal of Philosophy*, 82 (4), pp. 169-221.
- Sen, Amartya (1987). *Commodities and Capabilities*, New Delhi: Oxford University Press.
- Sen, Amartya (1990). "Justice: Means versus Freedom", *Philosophy and Public Affairs*, 19 (2), pp. 111-121.
- Sen, Amartya (1991). "Welfare, Preference, and Freedom", *Journal of Econometrics*, 50 (1-2), pp. 15-29.
- Sen, Amartya (1992). *Inequality Reexamined*, Oxford: Oxford University Press.
- Sen, Amartya (1993). "Capability and Well-being", pp. 30-53 i Martha C. Nussbaum & Amartya Sen (eds), *The Quality of Life*, Oxford: Oxford University Press.
- Sen, Amartya (1999). *Development as Freedom*, Oxford: Oxford University Press.
- Sen, Amartya (2009). *The Idea of Justice*, Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Singer, Peter (2005). "Ethics and Intuitions", *Journal of Ethics*, 9 (3-4), pp. 331-351.
- Skaaning, Svend-Erik & Jon Kvist (2010). "Konfigurationelle komparative metoder", pp. 258-286 i Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen (red.), *Metoder i statskundskab*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Venkatapuram, Sridhar (2011). *Health Justice: An Argument from the Capabilities Approach*, Cambridge UK: Polity.
- Voigt, Kristin (2007). "The Harshness Objection: Is Luck Egalitarianism Too Harsh on the Victims of Option Luck?", *Ethical Theory and Moral Practice*, 10 (4), pp. 389-407.
- Williams, Andrew (2002). "Dworkin on Capability", *Ethics*, 113 (1), pp. 23-39.
- Wolff, Jonathan (2011). *Ethics and Public Policy: A Philosophical Inquiry*, London: Routledge.
- Wolff, Jonathan & Avner de-Shalit (2006). *Disadvantage*, Oxford: Oxford University Press.

Dansk resumé

Denne afhandling omhandler fordelingsretfærdighed, hvad angår fordeling af sundhed. Dens konkluderende påstand er, at kapabilitetsteorien (oprindeligt udviklet og forsvaret af Amartya Sen) står som den mest lovende standard for fordeling af sundhed og sundhedsydelse. Denne konklusion baserer sig på den opfattelse, at retfærdighedskrav opstår i relation til personers ret til centrale menneskelige kapabiliteter, hvor kapabiliteter defineres som den effektive frihed til værdifulde funktioner. Afhandlingens centrale videnskabelige bidrag er trefoldigt: (i) den uddyber, udvikler og forsværer kapabilitetsteorien som tilgang til spørgsmålet om fordelingsretfærdighed, hvad angår sundhed; (ii) den kritiserer konkurrerende retfærdighedsteorier ved at vise, hvordan de medfører uhensigtsmæssige resultater og kontraintuitive implikationer; og (iii) den diskuterer aktuelle sundhedspolitiske eksempler med henblik på at påvise, hvordan kapabilitetsteorien finder realpolitisk anvendelighed og har plausible implikationer.

Afhandlingen består af syv artikler. Første og anden artikel argumenterer imod et nyligt forsøg på at besvare spørgsmål om retfærdighed i sundhed fra et held-egalitært synspunkt. Artiklernes centrale argument bygger videre på Elizabeth Andersons "abandonment" indvending og argumenterer videre, at held-egalitarisme ikke tilfredsstillende kan imødekomme Andersons kritik uden derved at give afkald på det centrale held-egalitære princip. Den tredje artikel indeholder en normativ analyse af den danske sundhedspolitiske debat om fertilitetsbehandling med kunstig befrugtning. Artiklen evaluerer de normative argumenter, der er blevet rejst i debatten, på et politisk filosofisk grundlag og argumenterer for, at barnløshed er et handicap, der rent faktisk giver anledning til at retfærdighedskrav på behandling eller kompensation. Den fjerde artikel forsværer en pluralistisk og objektiv tilgang til interpersonelle sammenligninger indenfor fordelingsretfærdighed, og argumenterer videre for, at kapabilitetsteorien er den mest lovende kandidat for en sådan tilgang. Den femte artikel uddyber og diskuterer kapabilitetsteoriens anvendelighed indenfor sundhedsretfærdighed. Den diskuterer nylige forsøg på at udlægge teorien på dette felt og argumenterer for, at Martha Nussbaums teori er den mest plausible og holdbare version, når det kommer til fordeling af sundhed og sundhedsydelse. Den sjette artikel giver en kritik af Norman Daniels' velkendte teori om retfærdig sundhed. Artiklen hævder og argumenterer for, at Daniels kan styrke sin teori ved at inkorporere centrale elementer fra kapabilitetsteorien. Endelig leverer den syvende artikel et teoretisk forsvar for et tilstrækkelighedsprincip (at retfærdighed er

opfyldt, når alle har tilstrækkeligt), der baserer sig på kapabilitetsteorien. Atiklen argumenterer for, at kapabilitetsteorien giver tilstrækkelighedsprincippet anvendelighed på en ny og teoretisk holdbar måde.

English Summary

This thesis is on the topic of distributive justice in health. The conclusive statement of the thesis is that the Capability Theory – originally developed by Amartya Sen – stands as the most promising standard for distributing health and health care services in accordance with justice. This conclusion is based on the belief that requirements of justice arise from people's basic entitlements to central human capabilities – capabilities being defined as effective freedoms to enjoy valuable functionings. In reaching this conclusion, the thesis makes the following three central contributions: (i) it elaborates, qualifies, and defends the Capability Theory as a coherent account of distributive justice in health; (ii) it criticizes alternative theories of distributive justice – by showing how they yield inappropriate results and have counter-intuitive implications – thereby stressing the point that the Capability Theory is a more plausible standard of health and health care justice; and (iii) it discusses examples from current health care policy to show how the Capability Theory applies to real-policy cases and brings about plausible implications.

The thesis consists of seven articles. The first and the second argue against a recent attempt to address justice in health from a luck egalitarian perspective. The central argument of these articles builds on Elizabeth Anderson's "abandonment objection" and argues that Luck Egalitarianism is unable to escape this critique without giving up the fundamental luck egalitarian principle. The third article contains a normative analysis of the Danish political debate on publicly funded fertility-treatment. The article evaluates the normative arguments raised in the debate on a political philosophical basis and argues that infertility does in fact ground a justice-claim for treatment or compensation. The fourth article argues in favor of pluralistic and objectivistic account of interpersonal comparisons within distributive justice and argues further that the Capability Theory is the most promising candidate for such an account. The fifth article elaborates on the applicability of the Capability Theory to health justice. It discusses recent attempts to unfold the theory within this field and it argues that Martha Nussbaum's account is the most plausible version of the theory to address health and health care issues. The sixth article provides a critique of Norman Daniels' well-known account of health justice. This article argues, however, that Daniels can bolster his theory to cope with the critique by incorporating central elements from the Capability Theory. Finally, the seventh article provides a theoretical defense of the sufficiency principle – that justice is fulfilled when everyone has enough – based upon the Capability Theory. The article argues that the

Capability Theory enables the sufficiency principle to apply to distributive justice in a new and theoretically plausible way.